

Sancti Hieronymi Stridoniensis Operum, Tomi ...

In quo ipsi adscripta haec continentur: Commentarii in Iob. Commentarii in Prouerbia Salomonis. Homiliae quatuor Origenis in Canticum canticorum.

Commentarii in omnes Pauli Apostoli Epistolas. Quae omnia ad fidem vetustissimorum exemplarium multis mendis sublatis correcta sunt ... Qui autem horum ...

Hieronimus, Sophronius Eusebius

Coloniae Agrippinae, 1616

[Liber Primus.]

[urn:nbn:de:hbz:466:1-75132](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-75132)

A intelligens recte, suos gubernare disceret actus. Dicit e contrario de stultis, quia sapientiam recti dogmatis, & disciplinam puram conuersationis, non modo non assequantur, sed & nosse contempnant. Deniq; predicante in carne ipsa sapientia sapientes quiq; gaudentes accurrebant: at Pharisei & principes sacerdotum, salutaria eius dicta simul & facta spernebant. Et notandum quod sapientem singulari numero, stultos describit plurali: quia & plures sunt sapientibus stulti, & sapientium cœtus omnis, vniformem tenet callem pietatis. Porro errantium dissimile dogma, dissimilis est & ordo viuendi.

a *Audi, fili mi, disciplinam patris tui: & ne dimittas legem matris tue.*] Hactenus proverbialiter de vtraq; parte disputauit: hinc sedulus incipit admonere quem que fidelem, vt disciplinam legis diuinæ, blanditijs præponat reproborum: quia nimirum huius custodiam, corona: illorum facinora, mors sequatur æterna.

Vnde & recte filium vocat, quem paterna sollicitudine curat instituire. Potest & ex DEI patris persona dictum accipi: in nomine autem matris, Ecclesia: quæ tunc synagoga vocabatur, intelligi. Et notandum quod ita nos disciplinam patris audire præcipit, vt legem quoq; matris nulla ratione dimittamus: quia non sufficit, vt quis se Deum diligere, & eius præceptis obtemperare dicat, si vnitate Ecclesiæ fraterna charitate non se quitur: nec vetat, aliquid matrem ipsam Dei gratiam, qua saluamur, accipere. Nam & apud Hebræos, spiritus qui gratiam præstat, genere feminino nuncupatur. Aliter: Pater omnium electorum est Deus, qui per Prophetam loquitur, dicens: *Patrem vocabis me: & post me ingredi non cessabis.* Mater nostra est Ecclesia, de qua Propheta ait: *Qui habitare facit scilicet in domo, matrem filiorum latentem.* Filium appellat, quem imbuat paternitatis affectu. In disciplina paterna, noui Testamenti doctrina ad audiendum proponitur. In lege materna, veteris legis commendat arcana.

b *Vt addatur gratia capiti tuo: & torques collo tuo.*] Mos apud veteres fuit, vt legitime certantes, coronam in capite, torquem in collo acciperent. Et nobis ergo, si disciplina conditoris nostri, si gratia matris sit ad custodiam, maior inde spiritualium virtutum claritas augetur. Additur enim gratia capiti, cum charitas, quæ principale mentis ornat, ardentius inflammatur. Additur & collo torques, cum fulgore perfectæ operationis sermo prædicationis, qui per collum procedit, confirmatur: ac ne contemni ab auditoribus debeat, in deficienti virtutis connexione docetur. Vel gratia in capite vnusquisq; electi additur, cum donū spiritus sancti eius menti diuinitus illabitur. Torques verò in collo eius tribuitur, dum decus intelligentiæ ei cœlitus conceditur. Sed & his qui Moisaicæ legis decreta domino veniente seruabant, addita est gratia noui Testamenti cum spe regni cœlestis. Cuius splendor eximius ad exemplum coronæ vel torquis, nullo vnquam fine claudetur. Nobis quoq; cum pro bonis actibus, quos diuina gratia prærogauit, lux æterna tribuitur: gratia profecto capiti, & collo torques additur: iuxta illud Euangelij: *Quia de plenitudine eius nos omnes accepimus, gratiam pro gratia.* Gratiam scilicet beatæ retributionis, pro gratia rectæ operationis.

c *Fili mi, si te lætauerint peccatores, ne acquiescas eis.*] Duobus modis lætant peccatores, quos decipiunt: quia aut ad faciendum scelera, blandimentis alliciunt: aut facta iam fauoribus, quasi laudabiliter acta subollunt. In vtroq; autem sapientia suos auditores, ne talibus acquiescant, hortatur.

d *Si dixerint: veni nobiscum, insidiamur sanguini.*] Potest hic locus generaliter de latronibus, qui innocentibus insidias & mortes vel damna inferunt: potest & de illis specialiter intelligi, qui ipsum vitam auctorem, neci tradiderunt.

e *Abcondamus tendiculas contra insontem frustra, &c.*] Hæc fecerunt, cum dicebant: *Licet dare tributum Cæsari, an non? & innumera huiusmodi.* Verè etenim erat insons, qui peccatum

non fecit: nec inuentus est dolus in ore eius. Verè frustra illi tendebant insidias: à quo in nullo læsi, imò cuius plurima erant beneficia experti.

f *Degluciamus eum, sicut infernus viuentem, &c.*] Ita Dominum impij desiderabant extinguere, vt omnis memoria virtutum & doctrinæ illius tolleretur: sed & hoc ipsum, quod nunquam talis inter eos vixerit, obliuioni tradetur.

g *Omniem pretiosam substantiam reperiemus, implebimus domus nostras spolijs.*] De hominibus dicebant, quos Christo adherere cernebant. Putabant enim, quia si eum occiderent, omnes qui crederant, ab eius possente amore & consecrato secerere: talibusq; animarum spolijs, suarum conuenticula replere domorum. Cui simile est illud dominicæ parabolæ: quia veniente ad se regis filio dixerint: *Hic est heres, venite, occidamus eum: & nostra erit hereditas.* Potest & generaliter pretiosa substantia, Christi Ecclesia intelligi, quæ eius pretioso sanguine empta est: quam impij de potestate eius subtrahere, & sibi subdum conati sunt. Sed quia *Dominus dissipat consilia gentium, & reprobat cogitationes populorum,* hoc implere minime poterunt.

h *Sortem mitte nobiscum, mar supium vnum, &c.*] Mar supium est sacculus nummorum. Patet autem de latronibus: quia vt plures scelerum socios conquirant; communionem eis prædæ, quam rapuerint, spondent. Sed & persecutores nostri redemptoris quoscunq; potuerit sibi adiungebant: at quos illum sequi videbant, hos de synagoga propulsantes, sua communionem priuabant.

i *Fili mi, ne ambules cum eis, prohibe pedem tuum, &c.*] Prohibet credentes Christo de Iudæis communicare persequentibus Christum Iudæis: denique omnes, qui credebant, etant pariter. Et Petrus iisdem loquitur: *Saluamini à generatione ista praua.*

k *Pedes enim illorum ad malum currunt & festinant, &c.*] Non solum ad malum, quod temporaliter operentur: sed etiam ad malum, quod perpetuo passuri sunt, impij properant: quoties ad patrandum homicidium, vel aliud quid sceleris agendum festinant. Nam quantum videntes ad facinus implendum ducuntur, tantum non videntes ad tolerandum pro facinore pœnam propinquant. Hæc de insidiatoribus nostri Saluatoris valent specialiter intelligi. Sequens autem versiculus de fidelibus eius, atque prauorum malitiam sustentibus generaliter inseritur.

l *Frustra etenim iacitur rete, &c.*] Frustra etenim laqueus persecutionis, aut mortis tenditur electis, qui pennas habent spei, & charitatis, carerarumque virtutum, quibus cœlestia, dum viuunt, desiderant: vt ad hæc post mortem mereantur pertingere. Habent & oculos mentis, per quos & mala, quæ ab impijs sustinent, ocia transitura: & bona quæ sustinendo meruerunt, æternæ mansura præuideant. Quibus simul oculis, & reproborum superbiam citò consummandam: & tormenta sequentia semper mansura prospiciunt. Potest & ita accipi, quod rete dicat perniciosa malorum doctrinam, quam ab eo loco contexit, vbi ait: *Si te lætauerint peccatores, ne acquiescas.* Frustra etenim tale iacitur rete ante eos, qui mundis oculis cordis superna contemplantur: quia dicere norint cum Propheta: *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium.* Facile enim laqueos, qui in terra tenduntur, cauet, qui pennis virtutum subuectus, conuersationem habet in cœlis. Vtrunq; ergo rete frustra bonis parant reprobi: quia & si suadent iniqua, superantur iustorum sapientia: & si insidijs inferunt aduersa, contemnantur patientia. Sive oculi pennatorum sunt animæ beatorum, virtutum pennis suffulta. Quæ acuto visu cœlestia contemplantes, ad superna euolant: ante quorum intuitum frustra ab impijs deceptionis rete præterduntur: quia diuinitus adiuti, cum eos eorum laqueos facile transcendentes, ad superna transeunt.

a *Ipsi*

D. HIEY
17

Hier. 3. f
Esa. 112. a

Ioan. 1. b

Matt. 22. b
Esa. 17. d

C
1. Petr. 2. d

Matt. 21. d

Esa. 32. b

D
Apo. 3. f

Esa. 112. d

A **a** *Ipsi quoque contra sanguinem, &c.* Contra sanguinem, vt temporali morte plectantur, id est, puniantur: contra animas autem dicit, vt aeterna quoque; animarum perditione damnentur. Quod cum ad omnes qui sanguini insidiantur, & fraude sibi viuendum existimat, pertineat: specialiter tamen Iudaeis congruit, qui infanti Domino tendiculas absconderunt:

eiusque; Apostolos virtutum penitus fultos, dolis circumuenire satagebant. Contra suum namque sanguinem suasque animas agebant, qui timentes ne terre stre regnum perderent, caeli terraque regem occiderunt. Caeli ciues persequebantur in terra: ideoque & quod in terris habebant, & quod in caelis acquirere poterant regnum, perdiderunt. Generaliter autem dicendum: quia quicumque, oculos fidei habet apertos, accipitque; a Domino pennas vt columbae, quibus aeternam volet ad requiem, frustra tali neccant laqueos mali: seque ipsos potius hoc praesumendo perimant.

b *Sic semita omnis auari animas possidentium rapiunt.* Semita auari dicitur subtrahere eius cogitationes, quibus sedulus inquit, qualiter pecunias augeat. Talesque semite rapiunt ad interitum animas possidentium, id est, eorum qui possessionibus pecuniarum ultra rationem incumbunt. Non solum ergo, inquit, hi qui ob *philosophum* rapinis innocentium, & cadibus inuigilant, semetipsos hoc agentes perdunt: verum eodem ordine, tamen minore reatu, omnes auari meditationes, quae aurum Deo praeserunt, hunc ad interitum trahunt. Aliiter sic: *semite omnis auari animas possidentium rapiunt.* Tali fine, vt praefat' sum, auar' quisque; perimit vel nudat eos, qui possessionibus abundant: vtiple potius hoc agendo pereat. Pauperes namque; quos nihil possidere cernit, cur occidat: quoniam quos spoliet, non inuenit. Hucusque persecutiones, quas Iudaei Christo intulere, describuntur: hinc referuntur ea, quae ipse post passionem eisdem suis persecutoribus per Apostolos loquitur.

c *Sapientia foris praedicat, in plateis dat vocem suam.* Sapientia quippe Dei Christus est: qui in mundo conuersatus, paucis suae mysteria diuinitatis patefecit. Ipsi que praecipit, ne ante praedicationem & resurrectionem suam, qui ipse esset Christus, praedicaent: ne gloriam eius, quam in monte conspexerant, cuiquam dicerent. Magisque; tunc suae potentiam maiestatis operibus quam verbis ostendebant, impleta propheta quae dixit: Neque; audiet aliquis in plateis vocem eius. At post resurrectionem eius, sapientia foris praedicabat: quia misso de super spiritu per Apostolos, aperte se ipsam mundo declarabat. In plateis dabat vocem suam: quia in latitudine plebium manifeste, quae antea paucos docuerat, replicabat: impleto verbo quod eisdem suis praecibus ait: *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, praedicate super terra.*

d *In capite turbarum clamitat.* Quia etiam principibus, qui ei praualuisse vt crucifigeretur, videbantur, reatum homicidij, quod perpetrarant, palam reducebant ad memoriam, eosque ad poenitentiae remedium vocabat.

e *In foribus portarum vrbis profert verba sua dicens.* Vrbs, Ecclesia est ex vtroque populo, Iudaeorum videlicet & gentium adunata: cuius portarum fores, sunt doctores, qui verbum praedicando credentes, in eam introducunt. Et in foribus portarum eius verba sua sapientia proferebat: cum in apostolis suis loquebatur, e quibus vnus aiebat: *An experimentum queritis eius qui in me loquitur Christus?* Possent fores portarum vrbis, etiam synagoga maiores intelligi, in quibus sapientia

disputabat: cum legis peritos phariseos, & sacerdotes per apostolos loquens, suam reuocabat ad gratiam, ita vt sicut Lucas ait: *Multa turba sacerdotum obediret fidei.* Quid autem eadem sapientia clamitaret, adiungit.

f *Vsquequod paruuli diligitis infantiam?* Paruuli dicuntur sensu tardiores, qui infantiam, hoc est, ignorantiam completendo diligunt. Vsquequod paruuli sensu veteris instrumenti ceremonias nouo clarescente diligitis? Vsquequod Moyse, Christi euangelio legem praefertis? quousque; decreta, quae rudibus adhuc populis perferuum data sunt, praepontis eis quae filius ipse veniens, perfectis sensu contulit? Iam vidistis Christum in carne, iam miracula facientem & docentem: non tantum spreuistis, sed & occidistis. Saltem modo resuscitatum a mortuis, & praesidentem caelo diligite, & dimittere vobis scelus, quod commisitistis.

g *Et stulti ea quae sibi sunt noxia, cupient: & imprudentes odibunt scientiam.* Cupiebant autem noxia, & odibant scientiam, qui litera legalis superficiem sequebantur: & sacramenta euangelij, quae ipsa litera significabantur, accipere detredebant. Stulti sunt qui apud semetipsos sapientes putantur. Ea quae sibi sunt noxia, cupiunt in hoc quod praesentia diligunt, & futura non appetunt. Imprudentes vero dicuntur, qui veram Dei scientiam, dum suum diligunt errorem, exosam habent.

h *Conuertimini ad correptionem meam.* Corripuit per Apostolorum ora Iudaeos: quia credere noluerunt, vt tunc eos, postquam surrexit & ascendit, monuit conuerti.

i *En proferam vobis spiritum meum, &c.* Si adhuc, inquit, conuerti negligitis, proferam vobis vindictam, quam meruistis: & verba, quae de vestra perditione praedixi, ostendam vera esse. Spiritum quippe suum, potentiam vltionis nominat: de qua Moyses ait: *Misisti spiritum tuum, & operuit eos mare.* Et in libro beati Iob dictum est: *Iniquos flante Deo perisse, & spiritum ira eius esse consumptos.*

k *Quia vocaui, & renuistis.* Dicens: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.

l *Extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret.* Primo benefaciendo & sanando omnes oppressos a diabolo: postmodum in cruce patiendo.

m *Despexistis omne consilium meum.* Dicens: Penitentiam agite, appropinquabit enim regnum caelorum.

n *Et increpationes meas neglexistis.* Dicens: *Va vobis scribe, & pharisei hypocrita: quia tulistis clauem scientiae. Ipsi non introistis: & eos qui introibant, prohibuistis: & generaliter, qui non credit, iam iudicatus est.*

o *Ego quoque, &c.* Tale est in psalmo de iisdem: *Qui habitant in caelis, iridebit eos, & Dominus subannabit eos.* Non quia buccis Dominus irideat, aut naso subannet: sed ea vis designata est tali verbo, quam dedit Apostolis, vt praedicerent nihil profus impios contra eum supra quam ipse permitteret, insidijs esse acturos: quin potius illorum cepta omnia euacuanda: eius vero gloria post passionem per orbem terrarum esse dilatandam praenosceret. Ideoque; superbiam eorum, etiam cum maxime valere conspicerent, pro nihilo contemnerent.

p *Cum vobis, quod timebatis, aduenerit.* Conferentes ad inuicem: *Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum. Et venient Romani, & tollent nostrum locum & gentem.*

q *Cum irruerit super vos repentina calamitas, &c.* Obsidionem Hierosolymorum subitam, & expugnationem totius prouinciae, quae a Romanis facta est, dicit. Quam & ipse Dominus in Euangelio, videns ciuitatem, flensque super eam, praedixit.

r *Quando venerit super vos tribulatio & angustia, &c.* Non

C

A For. 6. b.

D

Exod. 25. b. Iob. 5. b.

Matt. 11. d.

Matt. 3. a.

Ibid. 29. b.

Psalm. 2. a.

Ioan. 11. f.

Luc. 14. f.

legun-

Matt. 20. a.

Cor. 15. a.

A

eguntur Iudæi in illa obsidione Dominum inuocasse, sed tantum armis esse confisi: quamuis defolatione patrie ruinamq; templi, amarissima mente conspexerint. Si qui tamen tunc eum inuocabant: quia hi culpam pro qua sunt puniti, intelligere, vt verè pœniterent, nolebant, exauditi non sunt.

Vnde rectè dicitur tribulationem cù angustia fuisse perpessi. Tribulatione quæ erat in eis qua foris deprimebantur: angustia in eo quod intus à Deo nihil consolationis inuenerat. At contra sancti cùm exterius opprimuntur aduersis, spe certa salutis in corde delectantur: scientes se ab illo exaudiri clamantes, cuius se verba iubentis audire meminerunt. Hinc etenim Propheta ait: *Cum inuocarem te, exaudiuit me Deus iustitie mee, in tribulatione dilatasti mihi.* Potest autem tota hæc correctio sapientie, de vniuersis generaliter reprobis accipi, qui in die iudicij clament ad iudicem districtum, aperi sibi ianuam regni postulantes, nec mereantur exaudiri. Nam & hoc quod sequitur.

Psal. 4. a.

a ¶ *Mane confurgent, & non inuenient.* Ipsum tempus extremi examinis: quo alij in vitam æternam, alij in opprobrium resurgunt sempiternum, aperte designat.

b ¶ *Ed quod exosam habuerint disciplinam, & timorem Domini non susceperint: nec acquirerint consilio meo, &c.* Merito salute priuantur, qui principium sapientie timorem Domini & disciplinam, non modo non habent, sed & odijs insequuntur. At salutis filius, iniquos, inquit, odio habui, & legem tuam dilexi.

B

c ¶ *Comedent igitur fructus via sue.* Viam eorum dicit, de qua supra dixerat. Pedes enim illorum ad malum currunt. Quia, inquit, vias meas ingredi noluerunt vt viuerent: recipient mercedem viarum suarum, vt in æternum pereant. At contra de his qui timent Dominum, qui ambulant in vijs eius, dicitur: *Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit.*

Psal. 127. a.

d ¶ *Sutq; consilij saturabuntur.* Quia meo consilio, quo illos saluare decreueram, acquiescere renuebant, saturabuntur suis quibus aiebant. Abscondamus tendiculas contra infantem frustra. Quibus pro Salvatore, latronem sibi eligebant, vt videlicet vastentur à latronibus, & inter latrones damnentur. Quod etiam de omnibus verbi Dei contemptoribus, sicut & cætera, possunt accipi.

Supra eod.

e ¶ *Auersio paruulorum interficiet eos.* Paruulos non ætate, sed sentu dicit, quibus supra dictum est: *Vsquequo paruuli diligitis infantiam?* Qui non paruuli, sed perfecti sensibus esse potuissent, si non à consilio sapientie auditum auerterent: quod autem auerterent, eò sese æternæ morti destinabant.

Iob. 21. b.

f ¶ *Et prosperitas stultorum perdet illos.* Cum nullis retardantibus aduersis perfecterint actu, quod meditates aiunt. Omnem pretiosam substantiam reperiemus. Item auersio paruulorum, tribulatio vite presentis. Prosperitas stultorum, lætitia est reproborum. Per hæc enim gemina vitia, cuncti reprobi pereunt, cùm eos aut prosperitas huius sæculi eleuat, aut aduersitas dejicit.

g ¶ *Qui autem me audierit, absq; errore requiescet.* Potest & in hac vita, & in futura intelligi: quia qui Domino perfecte deseruit, nullis terretur aduersis, imò gaudet in aduersis: & in ipsa morte quasi de ingressu vite lætatur, quietumq; semper à superuacuis cogitationibus ac tumultibus tentationum pectus iuuatè spiritus sancti gratia, gerit: quod requies

septimi diei in lege mysticè signabat. Sed cùm transierit è faculo, non solum absque timore malorum, sed & in magno gaudio speratæ resurrectionis quiescet, vt Lazarus in iuu

C

h ¶ *Et abundantia perfruetur, timore malorum sublato.* Nunc abundantia bonorum operum, ablato timore eorum qui occidunt corpus: tunc abundantia gaudiorum præmio. Quanta enim ibi abundantia bonorum omnium, vbi gloriam eius, à quo sunt omnia bona, licet intueri, ablato profus timore omnium, quæ aliquid aduersi vterius afferant.

Luc. 10. a.

CAPVT II.

CAPVT II.

Fili mi, si susceperis sermones meos, & mandata mea absconderis penes te. ¶ *Ut audiat sapientiam auris tua.* Inclina cor tuum ad cognoscendam prudentiam. ¶ *Si enim sapientia inuocaueris, & inclinaueris cor tuum prudentie.* ¶ *Si quaesieris eam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis eam.* ¶ *Tunc intelliges timorem Domini, & scientiam Domini inuenies.*

Fili mi, si susceperis sermones meos, & mandata mea absconderis penes te. Abscondit mandata Dei penes se, qui hæc audiens, sollicitè in corde recondit: iuxta illum qui ait: *In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi.* Est enim summopere curandū, ne nobis hæc iuxta parabolam Euangelij, demonia quasi semen secus viam iactatum, volucres tollant.

Luc. 10. a.

Psal. 119. b.

Math. 13. a.

¶ *Quia*

Ille enim sapientiam antè non audire probatur: qui verba Dei auditu tantum corporis percipiens, non vult memoria retinere vt hæc operetur. Si ergo mandata Dei fixo amore discendi & custodiendi susceperis, primò humilitatis viam tene: hoc est enim quod sublequenter adijcitur.

D

l ¶ *Inclina cor tuum ad cognoscendam prudentiam.* Inclinare quippe, est cor ad cognoscendum prudentiam humiliare, & emundare cor, vt dignum fiat ad percipienda mysteria veritatis. Vnde eadem sapientia patri loquens ait: *Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis, id est, abscondisti à superbis, & reuelasti humilibus.*

Math. 13. d.

m ¶ *Si enim sapientiam inuocaueris, & inclinaueris cor tuum prudentie.* Nullum inuocare, id est, in nos orando vocare, nisi Deum debemus. Cùm ergo sapientiam inuocandum esse docet, ostendit se proculdubio non quamlibet sapientiam, id est, notitiam rerum cælestium siue terrestrium, sed ipsam Deitatis cognitionem nobis ad sequendum proponere. In huius namque perceptione sapientie, summæ est perceptio beatitudinis: ipsa attestante quæ patri pro nobis supplicans ait: *Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum & verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.* Notandum est autem, quod & sapientiam inuocare, & nosmetipsos ad noscendam prudentiam, cor inclinare suadet.

Joan. 17. a.

¶ *Quia nimirum necesse est, vt diuinum in cunctis flagitemus auxilium, & ipso Domino adiuuante bona, quæ valeamus, agamus. Neque enim sine ipso quicquam facere possumus, nec rursus sine nostro conamine quantumcumque habere valeamus, quapropter nos ab ipso saluandos esse credamus.*

n ¶ *Si quaesieris eam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis eam.* Si tanta cura sapientiam, quanta cupidi quaerunt pecuniam: vel cerrè si tam sollicitè quaesieris sapientiam, ipsa sapientia (quasi infinitas per hanc & ineffabiles diuitias sis acquisiturus) percipies præmia quæ sublequenter exponuntur. Qui verò thesauros effodit, eijcit rudera terræ, & facit in altum foueam, sedulus insitit labori, donec ad thesauros, quos quaerit, attingat. Et qui thesauros sapientie inuenire desiderat, quicquid sibi terrenum inesse deprehenderit, expurget: carnales illecebras abscondat, fossam in se humilitatis faciat, nec quiescat ab agendo prius quam se venam veritatis inuenisse cognouerit.

Supra eod.

o ¶ *Tunc intelliges timorem Domini, &c.* Si sollicito corde quaesieris, peruenies ad experientiam amabilis Domini timoris, qui non initium, sed perfectio est sapientie cælestis in hac duntaxat vita. Ideoq; non eum perfecta dilectio foras mittit, sed facit permanere in sæculum sæculi: sed & scientiam

iplius

DHIEF
TOM. 7

E ipsius diuinitatis quae perpetuo beatum facit, inuenies. a ¶ Quia Dominus dat sapientiam. Respicit hic uerficulus ad hoc quod supra dixerat: si enim sapientiam inuocaueris, &c. usque dum ait: Et scientiam Dei inuenies. Ideo namque sapientia, id est, Dominus inuocandus est ad accipiendam sapientiam, quia sapientia non a nobis ipsis haberi potest: sed a Domino datur. Taceat Pelagi⁹ redargutus ab Apostolo, qui ait: Quid enim habes quod non accepisti? Et Apostolus Iacobus: Si quis autem uerbum uestrum, inquit, indiget sapientia, postulet a Deo.

b ¶ Et ex ore eius scientia & prudentia. Potest in hoc uerficulo ipsa ineffabilis & coeterna Deo patri sapientiae naturitas intelligi, de qua alibi dicit: Ego ex ore altissimi prodij primogenita. Potest os Domini & in sanctis eius accipi: unde dicit solet in prophetis: quia os Domini locutum est. Et ex ore eius scientia nascitur & prudentia. Quia nisi ipse os humanum sanctificet, nisi hoc suū ipse dignanter efficiat, perfecte tam loqui sapientiam nullatenus ualeat.

c ¶ Custodiet rectorum salutem, & proteget gradientes simpliciter. Cognatae sibi sunt uirtutes, rectitudo & simplicitas, neque ab inuicem queunt separari. Unde & sapientia unam earum sine altera non querit: sed in quibuscunque ambae conueniunt, hos custodit & protegit. Denique de beato Iob dicitur: Quia terra uir ille simplex & rectus, simplex uidelicet per innocentiam mansuetudinis: rectus per cautelam discretionis. Simplex, quia nullum laedere, imò cunctis prodesse desiderabat: rectus, quia se à nullo corrumpi permittebat.

d ¶ Seruans semitas iustitiae, & uias sanctorum custodiens. Vias sanctorum generalia Domini mandata, semitas iustitiae, arctiora uita caelestis instituta, quae perfectis solum accessibilia sunt, dicit. Vtrasque autem sapientia seruat, ut in quocunque uirtutum gradu rectos iuuet ac simplices.

e ¶ Tunc intelliges iustitiam & iudicium, &c. ut eruaris de uia mala, ab homine qui peruersa loquitur. Viam malam, opera iniqua: hominem peruersa loquentem, doctorem dicit iniquae operationis. Viam malam, inquam, uocant, qui dicunt: ueni nobiscum, insidiemur sanguini, peruersa loquentem eum, qui huius auctor est suasionis.

f ¶ Qui relinquunt iter rectum, &c. Pulchre itineri recto uias tenebrosas opposuit: quia nimirum iter rectae actionis in luce peragitur, atque ad lucis supernae gaudia ducit. At sicut Deus ait: Omnis qui male agit, odit lucem, & non uenit ad lucem, ut non arguantur eius opera, & talis finem exterioribus fortietur in tenebris.

g ¶ Qui latantur cum malefecerint, &c. Ideo malefacientes exultant: quia per uias tenebrosas ambulantes, & nesciunt quò eunt. Si enim qui ad poenam tendunt, aspicerent, gressum utique cohiberent, noxiamque latitiam salubri fletu castigarent.

h ¶ Ut eruaris à muliere aliena, &c. Pendet hic uersus à superioribus, ubi dictum fuerat: prudentia seruabit te. Et est sensus: prudentia seruabit te, ut eruaris à muliere aliena. Quia ergo prius Salomon auditorem suum, quem sapientiam docere letagat, admonuit, ne latronibus iungeretur, nisi uideret turem, simul curreret cum eo, sed recte ac simpliciter incederet: nunc commonet ne cum adulteris portionem suam ponat. De quibus & hoc quod supra dicitur: ut eruaris de uia mala, ab homine qui peruersa loquitur, potest specialiter intelligi. Quae enim peruersior locutio quam ad itura suadet: quod capitulum incipit à loco ubi ait: Fili mi, si susceperis sermones meos, & mandata mea absconderis penes te. Potest autem per mulierem extraneam, haereticorum prauitas intelligi à Christi & Ecclesiae membri aliena, quae mollitia discretitudinis & linguae blandimentis, corda decipere innocentium

solet. Unde Psalmista: Mollierunt sermones suos super oleum, & ipsi sunt iacula. i ¶ Et reliquit duces ueritatis suae, & pacti Dei sui oblita est. Patet de adultera, quia primum uerum relinquit & pacti Dei obliuiscitur: eius nimirum quod cum uero suo Domino teste, tempore nuptiarum pepigit, quòd fidem sibi castitatis alterutrum seruarent. Patet & de mente haeretica, quia relinquit doctorem, à quo fidem ecclesiae didicerat, & oblita est pacti Dei sui: hoc est, fidei ipsius dominicae, quae in simbolo continetur, quam se die baptismatis seruaturam esse promiserat.

k ¶ Inclinata, &c. Omnis conuersatio adulterae ad inieritum ducit, & quamuis blanda uideatur ac mansueta, non minore lenit in fine uindicta, quae latrocinando aperte impietati famulantur. Potest domus adulterae, ipsa eius caro in qua turpitudini ac luxuria subternitur, accipi: quae nouissimi tempore iudicij non ad vitam, sed perpetuam resurget ad mortem. Sed & haereticorum domus, quia super arenam construitur, & cum stare uideretur, uergit ad casum, suisque crementis quasi quibusdam semitis in impiorum con-

fortia, id est, ad spirituum tendit tormenta malignorum. l ¶ Omnes, &c. Ad eam, ad mortem dicit, non ad mulierem. Potest enim qui adultera mixta est, Domino iuuante reuertit, ac uita penitendo mereri. Potest qui haeresi pollutus est, respiscendo redire ad salutem: at qui semel aeterna morte raptus est, nunquam redibit ad uitam: quod contra Origenianos proprie dictum est: qui haereticis, meretricibus, cunctisque flagitiosis turbis, & insuper ipsi diabolo atque angelis eius, post innumera, licet expleti uniuersalis iudicij tempora, remissionem scelerum, uita ac regnum promittunt in caelis, male intelligentes illud Esaiae: Et claudentur impij in carcere, & post dies multos uisitantur: quasi post multa tempora terminati iudicij saluandos dixerit impijs, cum ille contra nullam eis salutem tribuat, sed eos qui hoc tempore mortui, pro enormitate flagitiorum claudi merentur in carcere poenarum, tempore resurrectionis ad modicum uisitandos significet, tantum ut receptis corporibus in iudicio grauius damnentur, & continuo post iudicium atrocioribus perpetuo recludantur in poenis. Quamuis & ita recte possit accipi. Omnes qui ingrediuntur ad eam, id est, ad meretricem, siue ad domum eius, non reuertentur: quia quantum attinet ad naturam iniqua sua uoluntate deprauatam, recursus per semetipsam non habet: sed per Dei gratiam, qua adiuuatur & instauratur, ut semitas uiae apprehendat. Designatum est enim hoc dicto pondus iniquitatis, ut cum reuertitur quis, sibi non tribuat, sed gratiae Dei, non ex operibus, ne forte gloriatur.

m ¶ Ut ambules, &c. Viam bonam, ueritatem dicit rectae fidei, de qua Dominus ait: Ego sum uia. Et alibi: Nemo potest uenire ad patrem nisi per me. Calles autem iustorum, multifaria sanctorum exempla nominat. Pendet hic uersus ex eo quod supra dictum est: Prudentia seruabit te, sicut & illud: Ut eruaris à muliere aliena.

n ¶ Qui enim, &c. Et hic rectis iungit simplices, sicut & supra cum diceret: Custodiet rectorum salutem, & proteget gradientes simpliciter. Quia nimirum simplicitas sine rectitudine dissoluta est, & stulta: rectitudo autem sine simplicitate, austeram nimirum existit & dura. Verum utraq; uirtus coniuncta, perfectum reddit hominem. Sed hoc inter utrumque uersum distat: quia in illo quòd iustus in praesenti Dominum certantes adiuuet, in isto quòd uictores in futuro coronet, indicatur. Terrae uero nomine ecclesia designatur, quae spirituale Deo fructu germinare consueuit. In qua iusti habitant & permanent, qui à consortio eius nec morte separantur: sed terminata hac uita ad illam eius partem, quae cum Christo in caelis regnat, perueniunt.

a ¶ Impij

1 Cor. 4. b

Iacob. 1. n.

Ecl. 24. a.

Esa. 59. d.

Iob. 2. a.

Supra. b.

Luc. 3. c.

G Psal. 45. d.

H.

Esa. 24. d.

Ioan. 14. a. Ibidem. 6.

Supra. eod.

a ¶ Impij

A *a* ¶ Impij verò de terra perdentur, & qui iniquè agunt, auferentur ex ea.] Possunt hæc non de cunctis generaliter reprobis dicta accipi: sed de illis specialiter, qui ad terram Domini, id est, Ecclesiam pertinere videbantur: & tamen exigentibus meritis auferuntur ab ea: quidam quidem aperto ipsius Ecclesie iudicio, vt Simon, Arius & Porphyrius: quidam verò in secreto inuisibilis iudicis, vt innumerorum qui etiam hominibus boni videntur. Impios enim apertos apostatas dicit: at iniquè agentes omnes, qui perceptis fidei sacramentis ab eius castitate aliquo modo prauè viuendo degenerant. Vtrique autem in futura retributione de viuentium terra perdentur: quia non habitabit iuxta Dominum malignus, neque permanebunt iniusti ante oculos eius. Et rectè, quia de malorum bonorumq; vijs multa prædixit, de vtriusque sine in conclusione subiunxit: quomodo & in præcedente parabola, qua latronum confortia vertebat, fecerat, dicens de fine malorum. Et prosperitas stultorum perdet illos. De fine verò bonorum: Qui autem me audivit, absque terrore quiescet. Possunt verò, de quibus nouissimè disputauimus, de antiquo Dei populo etiam intelligi: quia cum rectè viueret in terra sua, feliciter maneret: at cum peccaret, exterminaretur ab hac terra.

mandata. Nec te rursus autumes hæc tuis implere viribus posse, vel tua naturali scientia nosse, si non per illius legem instruaris: sed potius & in dicendo & in agendo eius quære auxilium, & ipse cum tibi sit propitius, vt implere valeas, donabit.

a Impij verò de terra perdentur, & qui iniquè agunt, auferentur ex ea.

CAPVT III.

Fili mi, ne obliuiscaris legis meæ, & præcepta mea custodiat cor tuum. *c* Longitudinem enim dierum & annos vitæ & pacem apponent tibi. *d* Misericordia & veritas non te deserant. *e* Circumdanda es gutturi tuo, & describe in tabulis cordis tui. *f* Et inuenies gratiam & disciplinam bonam coram Deo & hominibus.

g Habe fiduciã in Domino ex toto corde tuo, & ne innitaris prudentiæ tuæ. In omnibus vijs tuis cogita illum, & ipse diriget gressus tuos. *h* Ne sis sapiens apud temetipsum. *i* Time Dominum, & recede à malo. *k* Sanitas quippe erit vmbilico tuo, & irrogatio osium tuorum. *l* Honora Dominum de tua substantia, & de primitijs frugum omnium tuarum de pauperibus.

m Et implebuntur horrea tua saturitate, & vino torcularia redundabunt. *n* Disciplinam Domini

h ¶ Ne sis sapiens apud temetipsum.] Videtur fortè alicui hoc idem esse mandatum quod præmissum erat, & ne innitaris prudentiæ tuæ: sed multum distat. Innititur enim suæ prudentiæ, qui ea quæ sibi agenda, vel dicenda videntur, parum decretis præponit. Sapiens verò est apud semetipsum & cis, qui in illis quæ ex patrum magisterio potuit rectè cognoscere, se se præ ceteris quasi doctior extollit. Quæ sit autem vera hominis sapientia, subsequenter ostendit.

i ¶ Time Dominum, & recede à malo.] Quale est in Iob: Ecce timor Domini ipsa est sapientia, & recedere à malo intelligentia. Perfecti enim qui que ita se debent ab omnibus continere malis, vt diuinæ præsentiam maiestatis cum metu semper recogitent. Et notandum, quòd supra fiduciam habere in Domino, nunc autem

Deum timere admonet. Ibi enim fragillum animos ne desperent, promisso Dei auxilio roborat. Hic fortiores ne de se præsumant, diuini timoris memoria coercet.

k ¶ Sanitas quippe erit vmbilico tuo, & irrogatio osium tuorum.] In ossibus, solida virtutum opera: In vmbilico, qui interiori corporis parte medius est, infirma adhuc & imperfecta bonorum actio designatur. Si ergo Deum timueris, & non tuis viribus, sed superna protectione confusus à malis abstinere studueris, sanitas erit vmbilico tuo, & irrogatio osium tuorum: quia & infirmitas operis per hæc ad statum perfectionis conualescet, & fortia quæque tua acta vnde amplius roborentur, accipient.

l ¶ Honora Dominum de tua substantia, & de primitijs frugum omnium tuarum de pauperibus.] Multi multa pauperibus: sed de aliena substantia ac frugibus, quas vi vel fraude rapuerant, tribuunt. Multi largiuntur de suo, sed largiendo Dominum non honorant: quia fauoris humani, & non amore superni inspectoris faciunt. Qui ergo proficuum sibi elemosinæ fructum fore desiderat, & de suis proprijs, & in conditoris honorem tribuat, vt scilicet homines, qui eius plasma sunt, quique ad eius imaginem sunt facti, recitentur. Non solum autem de substantia pecuniæ, quam pauperi portigimus: sed de cuncta bonæ operationis, quam agimus, de vniuersa celestis gratiæ, quam percepimus, substantia vel frugibus Dominum honorare iubemur, hoc est, eius in omnibus, & non nostram quærere laudem. Sed & ille Dominum de sua substantia suarumque frugum primitijs honorat, qui omne quicquid boni operatur, non hoc suis viribus ac meritis, sed supernæ gratiæ tribuit, memor illius verbi: Quia sine me nihil potestis facere.

m ¶ Et implebuntur horrea tua saturitate, & c.] Ait in euangelio Dominus: Thesaurizate autem vobis thesauros in celo. Si ergo thesauros in celo possunt habere iusti, quia veras sibi diuitias inueniunt, possunt vtrique & horrea & torcularia, quia non esurient neque sitient amplius. Et implebuntur horrea tua saturitate: quia Satiabor, inquit, dum manifestabitur gloria tua. Redundabunt torcularia vino: quia interna iuauitas æternorum, corda cunctorum fidelium in laude sui conditoris accendit. Hinc etiã dicit: Vredatis & bibatis super mensã meã in regno meo. Sed & in præsentem nonnunquam doctores, qui panem verbi qui poculum gratiæ spiritualis indigenti ministrat, maiora ministrandi dona Dominus pro mercede condonat. Qui terrena subsidia largitur inopibus, ditior dando celesti remuneratione redditur.

n ¶ Disciplinam Domini, fili mi, ne abicias: nec deficias, cum

Psalms. a.

Supra. d.

Esai. g. b.

B *f*ili mi, ne obliuiscaris legis meæ, & præcepta mea custodiat cor tuum.] Hinc docet misericordiæ operibus insistendum, neque nostris fidendum viribus, sed à Deo auxilium esse flagitandum. Et congruo satis ordine postquam coërcuit à crudelitate, postquam à luxuria castigauit: ornata à trib. bonis quem instruit.

c ¶ Longitudinem enim dierum & annos vitæ & pacem apponent tibi.] Ne impolita præceptorum custodia turbaret audientem, præmittit premia certa, & sic enumerat præcepta. Longitudine dierum, lucem sempiternam: annis vitæ transcensum mortalitatis huius: augmento pacis, ipsum æternæ beatitudinis statum designat. De qua dicit Esaias: Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis. Sed & priori Dei populo in præsentem datum est, vt cum legi Dei obediret, longo tempore in pacis quiete viueret.

d ¶ Misericordia & veritas non te deserant.] Nunquam ab ore tuo veritas quæ dicenda, nunquam ab ore misericordia, quæ proximo sit impendenda, recedat. Si enim sit, vt & te Dei semper misericordia prosequatur, & veritas. Misericordia videlicet, quæ deleat peccata tua: veritas verò, quæ compleat promissã suã.

e ¶ Circumdanda es gutturi tuo, & c.] In gutture, organum vocis: in tabulis cordis, latitudinem insinuat cogitationis: Si ergo virtus misericordiæ & veritatis radici infixæ mentis: promatur & voce loquentis, vt & occulto inspectori arcana placeant intentionis, & proximos iuuent officia locutionis. Benè autem virtutes circumdari docet gutturi, cum vox loquentis potius intus in gutture fieri soleat: quia videlicet prædicationis vox de internis emanat, sed extrã circumdat. Nam quo alios ad benè viuendum suscitatur, eo ad benè agendum & opera prædicantis ligatur, ne extra sermonem actio transeat, ne voci vita contradicat.

f ¶ Et inuenies gratiam & disciplinam bonam coram Deo & hominibus.] Coram Deo inuenit gratiam & disciplinam bonam, qui vsu virtutum iugi, promeretur à Domino, vt per dies seipso perfectior efficiatur & melior. Sed & coram hominibus gratiam inuenit & disciplinam bonam: cuius opera sunt talia, in quibus iure laudatur pater, quæque exemplum viuendi proximis exhibeant.

g ¶ Habe fiduciã in Domino ex toto corde tuo, & c.] Non metuas ob imbecillitatem propriam diuina te non posse seruare

C

Iob. d.

D

Mat. d. b.

Ioh. v. a.

Psal. d.

Luce. 12. e.

ab eo

ab eo corripis.] Sunt qui in prosperis Domino seruiunt, & in aduersis recedunt. Vnde sapientia quem in prosperis bene viuere docuit, etiam in correptione ne deficiat, hortatur: ne accedente infirmitate, vel paupertate, vel persecutione, humanam pietatem, quam seruare in tranquillitate videbatur, amittat.

a ¶ *Quem enim diligit Dominus, corripit, &c.*] Tanto ergo minus de flagello, quo castigamur, murmurare debemus, quanto certius in eo paternæ dilectionis pignus tenemus. Vnde & ipse dicit: *Ego quos amo, arguo & castigo.* Notandum autem, quod pro hoc verbo Lxx. interpretes dixere, *Flagellat autem omnem filium, quem recipit*: quod mirandum cur Apostolus ad Hebræos Hebraicè scribens, magis se qui voluerit.

b ¶ *Beatus homo qui inuenit sapientiam, &c.*] Quia positus sub disciplina & correptione consolabatur, addit quod cæperat: insinuans quia beatitudo est vera hominis, non aduersis carere in præsentia, sed æternæ sapientiæ perceptione lætari: quod est & in hac vita Domini voluntatè cognoscere, & in futuro eius visione perfui. Et bene cum diceret: *Beatus homo qui inuenit sapientiam*, doctrinam veritatis aure percipiendo: sed affluere prudentia negligunt, nolendo cordis sui sinum ad percipiendam eius amplitudinem laxare.

c ¶ *Melior est acquisitio eius negotiatione argenti & auri.*] Non metuat de correptione inopie quisquis opes acquisiuit sapientiæ: quia thesauris terrestribus incomparabiliter munus celeste præcellit.

d ¶ *Primi & purissimi fructus eius.*] Si iuxta Ecclesiasticum radix sapientiæ est timere Deum, fructus sapientiæ qui sunt, nisi videre Deum? Et hi sunt primi ac purissimi: siue quia Deo, qui videtur, ab initio est, & nihil inquinatum in eius visione incurrit: siue quia primò ad hanc contemplandam homo creatus est. Vnde & adolescentior filius vbi ad patrem pœnitens redijt, primam stolam recepisse memoratur: siue quia primò & rude aurum solet esse purissimum. Et in prima stola nostra verè est beatitudo credenda, quæ nobis in resurrectione perfectius à Domino promittitur esse reddenda.

e ¶ *Pretiosior est cunctis opibus, & omnia quæ desiderantur, huic non valent comparari.*] Non modo terrenis, verum & celestibus diuitijs, imò & ipsis angelorum conspectibus huius sapientiæ claritas antefertur. Vnde & Propheta: *Quid enim mihi restat in celo, & à te quid volui super terram?* & cætera vsque ad finem psalmi.

f ¶ *Longitudo dierum in dextera eius, & in sinistra illius diuitia & gloria.*] Visione suæ diuinitatis electos in perpetua luce condonat, & eosdem in præsentia vita incarnationis suæ sacramentis & charismatibus illustrat ac roborat. Dat eis qui ob se comparandam sua omnia vendunt, centuplum in hoc tempore, & in sæculo venturo vitam æternam. Sequitur in hoc loco iuxta antiquam translationem, quod nostri codices non habent: *Ab ore eius proficitur iustitia: legem autem & misericordiam in lingua portat.* Quod ideo adnotandum creditur: quia hi versiculi in opusculis patrum sæpe positi inveniuntur.

g ¶ *Via eius via pulchra, & omnes semitæ illius pacificæ.*] Actiones eius & doctrinæ quæ in euangelij cõinentur, pulchra sunt: quia diuinæ, ac puri hominis modum longè transgressæ, & omnia iusta eius ad pacem ducunt æternam. Omnia quæ in carne gessit, ad reconciliandos Deo mortales, ad pacificandum cum angelis genus humanum, ad demonstranda suis seruandæ ad inuicem pacis & dilectionis exempla pertinent.

h ¶ *Lignum vite est his qui apprehenderint eam, & qui tenuerint eam beatus.*] Sicut in medio paradisi lignum vitæ Moyfes esse testatur: ita per sapientiam Dei, videlicet Christum, viuificatur Ecclesia: cuius & nunc sacramentis ac sanguinis pignus vitæ accipit, & in futuro præsentia beatificatur aspectu.

i ¶ *Dominus sapientia fundauit terram: & stabiliiuit caelos prudentia.*] Deus pater per filium omnia condidit. Typicè autem fundauit terram sapientia: cum per ipsum sanctam Ecclesiam in fidei soliditate locauit. Stabiliiuit caelos prudentia: cum per eundem sublimia prædicatorum corda illustrauit.

k ¶ *Sapientia illius eruperunt abyssi.*] Quando in diebus Noe rupti sunt omnes fontes abyssi magna, vel cum quotidiano progressu fontes & flumina de abyssis, per terræ venas emanant, ebulliunt, procedunt. Aliter sapientiæ erumpunt abyssi, cum largiente Christi gratia, profunda sacramentorum cœlestium fidelibus innotescunt.

l ¶ *Et nubes rore concreuerunt.*] Patet iuxta literam. Sed allegoricè nubes sunt Ecclesiæ magistri sublimes per contemplationem & vitam, rigantes corda auditorum quali subiectam sibi terrâ per doctrinam. Quæ rore concreuerunt: quia subtilissima discretione virtutes suas, quibus proficiant, quibus alta petant, quæque minoribus in exemplum monstrent, examinant.

m ¶ *Fili mi, ne effluant hæc ab oculis tuis.*] Ne disciplina temporalis fatigatus, sapientiæ, quæ tanta est, gratiam perdas, præcaue.

n ¶ *Custodi legem atque consilium meum.*] Lex sapientiæ est, quæ dicit: *Si vis ad vitam ingredi, non occides, non mochaaberis, non furtum facies, non falsum testimonium dices, &c.* Consilium sapientiæ est, cum protinus addidit: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & cætera.*

o ¶ *Et erit vita animæ tuæ.*] Anima tua habet vitam cum Deo, si eius decreta custodieris: quamlibet caro disciplina correptionis, aut etiam mortis preatur.

p ¶ *Et gratia faucibus tuis.*] *Quam dulcia, inquit, faucibus meis eloquia tua.* Habet ergo sensus animi fauces suas, quibus verba, quæ audit, didicet, quibus res & gesta singulorum quæ cernit, discernendo examinet: & hæc amplectendo recipiat, illa reprobando contemnat. Quibus nimirum faucibus cum legem atque consilium Domini custodimus, gratia multiplicatur: quia quanto solertiùs quisque diuinis obtemperat iussis, tanto dulcius eius amorem concipit. Quam nostris faucibus inesse gratiam desiderabat psalmista, cum ait: *Gustate & videte quoniam suauis est Dominus.*

q ¶ *Tunc ambulabis fiducialiter, &c.*] Fiducialiter in via nostra incedimus, cum Dei gratia confisi, profectum in bona nostra cõuersatione suscipimus. Si ergo eius imperijs humiliter subdimur, & gustum superni amoris suauis faucibus mentis attingemus, & operationis bonæ augmentum semper obtinebimus. Sed & in tentationibus ne deficiamus, ipso iuuante defendemur. Hoc est enim quod sequitur.

r ¶ *Et pestuus non impinget.*] Quoniam diligenter Deum, omnia cooperantur in bonum.

a ¶ *Noli Si dormieris, non timebis, &c.*] Patet iuxta literam: quia securus, & dormit, & vigilat, & quiescit, & ambulat, qui se innocenter ante Deum & iustè viuere meminit. Sed & iustus cum in morte dormierit, non solum potentias malignorum spirituum non metuit: sed in pace quiescit, ac securus diem resurrectionis expectat, quia Deum ubiq; protectorem habet & custodem. Quale est in psalmo: *Nam & si ambulauero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.*

a ¶ *Noli*

G Gen. 3. n.

Gen. 7. b.

Matt. 19. c.

Psal. 118. n.

Psal. 33. b.

Rom. 8. c.

Psal. 22. a.

a ¶ *Noli*

Apoc. 3. d.

Hebr. 12. b.

Luc. 15. a.

Psal. 72. d.

Mat. 19. d.

A

a ¶ Noli prohibere benefacere eum qui potest: si vales, & ipse benefaciat. Quia supra diligenter legem Domini & consilium obferuare monuit, & æternam requiem obseruantibus promittit: nunc multipliciter quæ sint obseruanda, replicat. Primoq; ad id, quod intermiserat, rediens, misericordiam proximo exhibendam, & iustè cum illo docet esse viuendum. Deinde & ab inimico cauendum esse præmonet. Noli ergo, inquit, prohibere benefacere eum qui potest: quod si vales, & ipse benefaciat, ne audias à Domino cū phariseis: Ipsi non introiſtis, & eos, qui introibant, prohibuiſtis.

Luc. 11. g.

b ¶ Ne dicas amico tuo: vade & reuere, & cras dabo tibi, cum statim possis dare. Non solum de eo qui elemosynam pecuniæ petit, hoc mandatum datur, vt beneuolus ad largiendum, & prompti existamus: sed & per omnia Christi mandata, qui ait: Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis: statim facere, & non in crastinum differre inebemur.

Ioan. 15. b.

c ¶ Ne moliaris amico tuo malum, cum ille in te habeat fiduciam, & c. Non vetat contendere aduersus eum qui mala facit, vt corrigatur: quia hoc nimirum frustra non fit, quod certa necessitas cogit vt fiat: imò etiam qui ait: Si peccauerit frater tuus, increpa illum, vult vt erratè quantum vales, ad viam veritatis reuocare contendas.

Mat. 18. b.

B

d ¶ Ne amuleris hominem iniustū, nec imiteris vias eius, & c. Omnis illusor, inquit, quia illusor est: qui vel verba Dei quæ nouit implere cõtemnit, vel eadem peruersè intelligendo ac docendo corrumpit. Est illusor & ille, qui promissa eius quasi parua despicit, & iram distractionis eius quasi tolerabilè spernit. Nec nõ & ille qui proximorū simplicitati, vel paupertati improbus insultat. Ideoq; omnè huiusmodi illusorè, meritò diuina abominatur iustitia. Bene autè subditur.

Luc. 9. d.

Mat. 11. d.

Luc. 16. e.

e ¶ Et cum simplicibus sermocinatio eius. Quia sæpè superbi dum simplicibus illudunt, prudentiores se illis quos irrident, iudicant. Sed horum prudentia iuxta quod Iacobus ait, terrena est, animalis, diabolica. Sermocinatio autem Domini cum simplicibus est: quia illos cœlestis sapientiæ secretis illustrat, quos terreni facti ac duplicitatis nihil habere cõsiderat. Hinc etenim dicit: abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.

Ephes. 1. a

Mat. 25. e.

f ¶ Egestas à Domino in domo impij. Iuxta exemplum purpurati diuitis, qui & in hac vita spiritualibus egebat bonis, & in futura ad tantam peruenit inopiam, vt de digito Lazari, quondam pauperis, vnam aquæ guttam requireret, nec rareretur accipere.

g ¶ Habitacula autem iustorum benedicuntur. Iuxta hoc Apostolus fidelibus de Domino loquens: Qui benedixit nos, inquit, omni benedictione spirituali in cœlestibus in Christo, qui & in remuneratione ab ipso sunt audituri: Venite benedicti patris mei, percipite regnum. Sed & iuxta litteram sæpè contingit eos, qui aliena ditipiunt, ad vltimum inopia consumi. At illos qui sua largiuntur, etiam bonis abundare terrenis.

h ¶ Ipse deludet illusores, & mansuetus dabit gratiam. Hos verficulos Apostoli Iacobus & Petr⁹, iuxta antiquam translationem

posuere, dicentes: Quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.

i ¶ Gloriam sapientes possidebunt: stultorum exultatio ignominia. Et Dominus ait: Omnis qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur.

C
Iacob. 4. b.
Luc. 14. e.
18.

CAPVT IV.

a Noli prohibere benefacere eū qui potest: si vales, & ipse benefaciat. b Nec dicas amico tuo: vade & reuere, & cras dabo tibi, cum statim possis dare. c Ne moliaris amico tuo malum, cum ille in te habeat fiduciam. Ne contendas aduersus hominem frustra: cum ipse tibi nihil mali fecerit. d Ne amuleris hominem iniustū, nec imiteris vias eius: Quia abominatio Domini est omnis illusor. e Et cum simplicibus sermocinatio eius. f Egestas à Domino in domo impij: s habitacula autem iustorum benedicuntur. h Ipse deludet illusores, & mansuetus dabit gratiam. i Gloriam sapientes possidebunt: stultorum exaltatio ignominia.

CAPVT IV.

AVdite filij disciplinam patris, & attendite vt sciatis prudentiam. Donum bonū tribuam vobis: legem meam ne derelinquatis. Na & ego filius fui patris mei, tenellus & vni-genitus coram matre mea, & docebat me, atque dicebat: Suscipiat verba mea cor tuū: Custodi præcepta mea, & viues. Posside sapientiam, posside prudentiam. Ne obliuiscaris, neq; declines à verbis oris mei. Ne dimittas eam, & custodiet te: dilige eam, & conferuabit te. Principium sapientiæ, posside sapientiam: & in omni possessione tua acquire prudentiam. Arripe illā, & exaltabit te: & glorificaberis ab ea, cum fueris eā amplexatus. Dabit capiti tuo augmenta gratiarū: & corona inclyta proteget te. Audi fili mi, & suscipe verba mea, vt multiplicetur tibi anni vitæ. Viam sapientiæ mōstrabo tibi, & ducā te per semitas æquitatis: quas cū ingressus fueris, non artabuntur gressus tui, & currens non habebis offendiculum. Tene disciplinā, ne dimittas eam. Custodi illā: quia illa est vita tua. Ne delesteris in semitis impiorum, nec tibi placeat malorū via. Fuge ab ea, nec transeas per illam: declina, & desere eam.

Non

estimur, amplior: gratia spiritus augetur, & corona superne vitæ in futuro donabitur. De qua Paulus: In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die. Expolitū sanè his, quæ à patre verba perceperat, redit ad docendum auditorem suum sapientiam, quam cepit.

Mat. 13. f.

p ¶ Audi fili mi, & c. vt multiplicetur tibi anni vitæ. Id est, vt vitæ æternæ dona percipias.

2. Tim. 4. v.

q ¶ Ducam te per semitas æquitatis, & c. Semitæ, id est, actiones æquitatis, dum inchoantur, arctæ videntur & angustæ: dum verò profectum capiunt, iam ex consuetudine spaciose videntur & lata, psalmista testante, qui cū incipiens Domino dixisset: Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias tuas: postmodum iam proficiens canebat: Viam mandatorum tuorum cucurri, dum dicit, asse cor meum. Et si ergo semitæ æquitatis cū ingredi cõperis, arctæ tibi videntur: tamen eas cū ingressus fueris, non artabuntur gressus mentis tuæ: sed iuxta quod Dominus ait: Iugum suauis, & onus leue reperies. Etenim reprobi in hac vita, latum intrant iter: at in die nouissimo ligatis manibus & pedibus mittentur in tenebras. Pedes verò electorum dirigentur in viam pacis.

Psal. 16. f.

Psal. 118. d.

Mat. 11. d.

Mat. 22. f.

r ¶ Et currens non habebis offendiculum. Quo alacrius ad implenda Dei mandata cucurris: eò minus aduersa, quæ te impediunt, timebis. Nā quicunq; in praua actione defudant

offendi-

D. HIEH
Tom. VI. 7.

E offendiculum in medio cursu reperiunt, quia extemplo dum non praevident, rapiuntur ad poenam.

a *Comedunt panem, &c.* In actione scelerum, iniqui quasi epulis delectantur appositis. Vel certe vinum damnatorum bibunt, & eluculentibus spicas tollere gaudent, ut esse moris impiorum scriptura sacra testatur.

b *Iustorum autem semita quasi lux splendens procedit, &c.* Iustorum opera in luce scientiae peraguntur, & aeternam ducunt ad vitam, quae est perfecta dies.

c *Via impiorum tenebrosa, nesciunt ubi corrumpant.* Dicit de his

Joannes Apostolus: *Qui diligit fratrem suum, in lumine manet, & scandalum in eo non est: qui autem odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quod eat: quia tenebrae obcaecaverunt oculos eius.* Cui contra superius dicitur sapientia: quia currens non habebis offendiculum, id est, scandalum.

d *Fili mi, audivisti sermones meos, &c.* Sunt qui recte vivere videntur hominibus: sed quia recta intentione non faciunt, a Deo qui cor respicit pravam, vita eorum reprobat, quae credebatur bona. Omni ergo diligentia cordis munditiam serva: quia ad eius examen modus aestimabitur vitae.

e *Remove a te os pravam, & detrahentia labia sint procul a te.* Durobus modis sentientiam, ut & ostium ne pravam loquatur aliquid, & tua labiane detractionibus assuescant, custodias: & alios quoque, quos huic vitio subditos nosti, ne te corrumpant, fugias.

f *Oculi tui recta videant, &c.* Ite iustitiae, quo ingredi debes, diligenter edisce: & in cunctis quae agere disponis, sollicitus ad quem sint finem ventura, praevide. Hoc est enim palpebras recta videntium oculorum, tuos praecedere gressus: bonum opus quod acturus es, sedula cogitatione praevinire: & quia secundum Deum sit, meditando praevidere. Item palpebrae gressus praecedunt, cum operationem nostram consilia recta praeveniunt. Qui enim negligit considerando praevidere quod facit, gressus tendit, oculos claudit, pergendo iter conficit: sed praevidendo sibi metipsum non antecedit: atque idcirco citius corrumpit: quia quod pedem operis ponere debeat, per palpebram consilij non praevidet.

g *Dirige semitam pedibus tuis.* Ne videlicet erres in actibus aut fide.

h *Et omnes, &c.* Ne levitate mentis a bono movearis proposito. Hinc & Apostolus: *Stabiles estote & immobiles, abundantes in opere Domini semper.*

i *Ne declines ad dexteram neque ad sinistram.* Dextera via, bona: sinistra accipitur reproba. Non ergo dexteram viam ambulare, sed ad dexteram declinare prohibemur. Declinat enim ad sinistram, qui iniustus est. Declinat ad dexteram, qui sibi vult arrogare quod iustus est. Declinat ad dexteram, qui de suis virtutibus praesumat. Declinat ad sinistram, qui praesua fragilitate desperat se posse salvari. Declinat ad sinistram, qui stultitiae famulatur. Declinat ad dexteram, qui vult plus sapere quam oportet sapere: quod & de ceteris virtutibus ac virtijs eodem modo intelligitur.

k *Averte pedem tuum a malo.* Hoc est, ne vel huc, vel illuc a recto devies: quia virtutes discretionem quaerunt, & nimietas omnis in vitio est.

l *Vias enim quae a dextris sunt, &c.* Id est, elegit, & placent illi: ideo displicentibus, & reprobis dicturus est: Non novi vos: quod est dicere, non vos elegi, non mihi placetis.

m *Perversa vero sunt, &c.* Si auerteris a malo pedem tuum, si bona quae docui Domino iuvante facere studueris, aderit

ipse propitius conatibus tuis, ut & nunc recte ingredi, & tunc ad pacem valeas pervenire sempiternam.

CAPVT V.

Fili mi, avide sapientiam meam, &c. Hactenus generaliter castigaverat auditorem. Hic sub specie meretricis, ab haereticorum nequitia prohibet.

o *Ut custodias cogitationes, &c.* Cogitationes quibus recte credas: labia quibus ipsam fidem per simplicia verba, & consueta atque ecclesiastica profitearis. Sed & iuxta literam qui adhaeret meretrici, etiam labia vel osculando, vel turpia fando comaculat.

p *Ne intenderis fallaciae mulieris, &c.* Recte sapientia huius mundi, atque concupiscentia eius, fallax mulier dicitur: quae per nitorem gloriae temporalis, & peccati dulcedinem, animas reproborum dum demulcet, a Deo meretricaria facit: & de vana spe praesentis seculi deceptos fallit. Aliter: Cum in ore haereticorum dulcedo eloquentiae, non ad sufficientiam sermonum, sed ad verumetiam ad superfluitatem resonat, ob id fallitas, quia apte profertur cernitur, veritas a stultis aestimatur.

q *Et nitidius oleo guttur eius.* Oleo Spiritus sancti fides catholica consecratur, quo nitidius suum guttur ostentant, qui suos sensus patrum fidei anteponunt. Patet de meretrice, quia & sermonis suavitatem, & formositatem corporis, ad capiendos miferos quaerit.

r *Novissima autem illius amara, &c.* Potio absynthij intus amarefcit in visceribus, gladio foris membra feriuntur. Ut igitur ostendat iniquos in novissima vitione, & interius impleri, & extrinsecus penis circumdari perpetuis, & amaritudine illos absynthij torquendos, & gladio assenerat esse truncandos. Quare autem idem gladius biceps sit dictus, Dominus aperit cum ait: *Sed eum time, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam.*

s *Pedes eius descendunt in mortem, &c.* Vagi sunt sensus haereticarum deceptionis: quia alij Christum Deum, alij hominem esse negant, alij carnem accepisse, alij animam contradicunt, alij eum de virgine natum, alij Spiritum sanctum, alij patrem Deum esse, alij poenitentibus veniam dandam esse confiteri prohibent. Et in tam innumera haec pestis se findit itinera, ut penitus quot sint, inuestigari nequeant. At catholica veritas vaga & inuestigabilis non est: quia vna eademque cunctis est agnita, totum per orbem fidelibus.

t *Nunc ergo, fili mi, audi, &c.* Et Apostolus ait: *Fugite fornicationem:* quia nimirum primum huius vitij remedium est longe ab eis fieri, quorum praesentia vel alliciat, vel cooperetur ad vitium. Sed & ab haereticorum auditu profus segregari, infirmis auditoribus prodest.

u *Ne des alienis honorem tuum, &c.* Ne honorem quoad imaginem Dei creatus es, immundorum spirituum voluptatibus subdas: neque accepta vivendi spatia ad libitum aduersarij immitis expendas. Cuiuscumque enim sceleri quisque subijcitur, in hoc profecto dominatu malignorum spiritu mancipatur.

G

H

Matt. 5. d.

1. Cor. 6. d.

a *Ne*

Joan. 3. d.

F

1. Cor. 13. d.

A

a ¶ Ne forte impleantur extranei viribus, &c.] Ne demonioru' facta adiuues: si vel ingenium animi, vel corporis tui vires ad patranda facinora tradas, domumque alienam, id est, numerum perditorum, te adiecto, multiplices. Et pulchre dicitur: labores tui sint in domo aliena, quia sunt qui iuxta prophetam, vt inique agant, laborant: & haeretici quantum laborem contra Ecclesiam subierint, vtinam lateret.

b ¶ Et gemas in nouissimis quando consumpseris carnes, &c.] Prapondendum a superiori, ne forte, & est sensus: Ideo te castum custodi, ne forte in penis gemere cogaris: quando non solum carnales illecebrae transeunt, sed & ipso corpore relicto, anima quae per corpus gessit cuncta reddere compellitur. Verum & in hac vita sapius contingit, vt qui in adolescentia luxuriose viuendo habita disperferant, tempore senectutis inopia deficiant: & refrigerante calore carnis, ac flore iuuentutis marcescente, reb. suis, quas lasciuie vendiderant, alios vti conspiciant, gementesque sera poenitentia dicant quae sequuntur.

c ¶ Cur detestatus sum disciplinam, & increpationibus non, &c.] Disciplinam dicit ecclesiasticae fidei, increpationes autem, quib. haeretici, cur ab ecclesia recesserint, obiurgantur. Patet de fornicarijs.

B

d ¶ Penes fui in omni malo, in medio, &c.] Ecclesia & synagoga Graeca nomina sunt, & vnam eandemq; rem Latine significant, id est, conuentum plurimorum ad inuicem. Si autem subtilius distinguantur, ecclesia conuocatio, & synagoga congregatio interpretatur. Et verus quidem Dei populus vtroq; nomine vocabatur: Nunc autem gratia distinctionis, ille synagoga, noster ecclesia, dicitur, merito scilicet fidei & scientiae maioris, quia & irrationalis creatura potest cogregari. Denique dixit Deus: Congregentur aqua in congregationem vnam. Rationalis autem solum & sensibilis potest conuocari. Verum aliquando haec nomina & malorum conuentus significant: vnde & illud: Exarsit ignis in synagoga eorum. Et: Odi ecclesiam malignantium. Quod ergo sero poenitens ait: contempit sapientiam, penes fui in omni malo, in medio ecclesiae & synagoga, videtur misero magnitudinem suae damnationis perpendenti, quia nihil penes fuerit sceleris, quo non ipse sit irretitus, qui tanta meruit tormenta lubire, & hoc ad cumulum accesserit miseriae, quod non extremus ipse peccantium, sed medius magis & quasi auctor extiterit: vel certe in medijs sanctorum conuentibus corpore positus, alienam ab eis vitam ducere non timuerit. Et de haereticis specialiter sentiendum: quia nec veterum patrum, nec nouorum dictis & exemplis potuerint ab errore reuocari.

e ¶ Bibe aquam de cisterna tua, & fluenta putei tui.] Desiderio vttere propriae mulieris, & eius ministerijs fouere de notis.

f ¶ Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide.] Filium tuum ac filiam nuptui trade: & hoc manifeste facito pluribus conficijs.

g ¶ Habeto eas solus, &c.] Solus in tua potestate retine qualibus matrimonijs liberos tuos socies: nec sint fornicarij vel meretrices tuae sobolis participes.

h ¶ Sit vena tua benedicta, &c.] Tanta te temperantia cum muliere, quam adolescens accepisti, etiam cum senuerit serua, vt merito fidelis castimoniae benedictionem consequaris in prole.

i ¶ Cerua charissima, & gratissimus, &c.] Illa sit tibi semper charissima coniunx, quae sicut cerua serpentes, ita persequatur scorta, & suis effugat ab aedibus: sit natus ex ea filius & ipse castitatis amator gratissimus.

k ¶ Vera eius inebriant te omni tempore, &c.] Non vxorio operi semper insistere docet, sed monet, ne vel prima viuente aliam ducas, vel meretrici vnquam socieris. Aliter. Quod ait: Bibe aquam de cisterna tua, & fluenta putei tui: Docet ab haereticis cauendum, & custodiae scripturarum aclectioni attendendum: Scientiam, inquit, quam praedicas alijs, ipse serua, & tui irrigationem sermonis infunde. Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide. Cum ipse seruaueris, tunc & alijs praedica, & in magna auditorum amplitudine, diuina eloquia iuxta vnus cuiusque qualitatem dispensa. Habeto eas solus. Aquas & in plateis diuidimus, & tamen soli possidemus: quando & exterius late praedicationem fundimus, & tamen per eam laudes humanas cosequi minime ambimus. Nec sint alieni participes tui. Im mundi spiritus participes sunt doctori: si eius mentem vel fastu elationis dum praedicat, vel haerese, vel alio quolibet vitio corrumpit. Solus autem aquas possidet, cum membris ecclesiae fideliter conexus, ab extraneorum se consortio liberum seruat. Sit vena tua benedicta, & lateat cum muliere adolescentiae tuae. Sit doctrina tua, & quaeunque nascuntur ex ea in benedictione Ecclesiae: & lateat cum ea, cui ab adolescentia, id est, a primo credendi tempore coniunctus es. Cerua charissima & gratissimus hinnulus, vera eius inebriant te omni tempore, in amore illi delectare iugiter. Cerua charissima siue gratissima, vt quidam codices habent, sancta est Ecclesia, quae serpentinam solent odio habere & conterere doctrinam. Gratissimus hinnulus, populus est eius virtutum varietate delectabilis, & eadem castae fidei semper amulatione succensus. Cuius vberibus inebriamur, cum vtriusq; testamenti paginis contra haereticorum fraudes instruemur, cuius pace & amore iugiter delectati, magna est exercendarum occasio virtutum.

l ¶ Quare seduceres, fili mi, ab aliena, &c.] Et de meretrice, & de heresi sentiendum est. Aliena quippe est sapientia huius mundi, siue haereticorum dogma: Quae idcirco aliena dicitur, quia ab vnitatem fidei, & Ecclesiae concordia difsentit.

m ¶ Respicit Dominus vias hominis, &c.] Non putent se aduerti tenebris noctis, ac parietum obtegi: non haeretici, sua molimina posse celari: quia tenebrae non obscurabuntur a Domino, & nox sicut dies illuminabitur.

n ¶ Iniquitates suae capiunt impium, &c.] Distat inter peccatorem & impium: quod peccator appellatur, omnis qui vel in paruis, vel in magnis sceleribus, decidit. Impius autem qui vel nunquam fidem recepit, vel enormitate scelerum ab ea, quam accepit, anathema factus est, vt haeretici, vel catholici publicis flagitijs inuoluti. Qui funibus peccatorum suorum constringuntur, cum incessabili augmento suae prauitatis intereunt. Qui enim funem facit, torquendo semper, & intolucendo fila filis adauget. Talis est fortitudo operum malorum, tales libri haereticorum, in quibus praua prauis neccentes, non aliud scribendo, quam quod se ad vitia obligent, agunt.

o ¶ Ipse morietur, &c.] Quia multa de adulteris, vel de haereticis disputauerat, more suo in clausula narra di qualis sit taliu' finis ostedit, i.e. quia ad mortem tendant aeterna, qui disciplina detestati sunt vitae. Multitudinem autem stulticiae suae dicit, cum haeretici se sapientiores sanctis patrib. autumant: vel cum opera tenebrarum facientes iniqui, aut Dominum haec non videre, aut se facile eius iram putant posse tolerare.

CAPVT XI.

¶ Illi mi, si sponderis pro amico tuo, &c.] In promptu est litera sentus: quia suadet ei qui spondit pro amico, vt ipsum

CAPVT VI.

¶ Illi mi, si sponderis pro amico tuo, &c.] In promptu est litera sentus: quia suadet ei qui spondit pro amico, vt ipsum

Gen. 7.

Psal. 105 & 106. 25. b.

C
Alia expositio.

D

Psal. 105 & 106.

E vt ipsum amicum sollicitus admoneat, quatenus reddita pecunia, quam debet creditori, & se, & ipsum liberet. Allegorice autem in hac *exortio* doctorem: porro in sequenti vacante quemlibet, vt se gerere debeat, instruit. Dicitur enim preceptor: si sponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam: quod est aperte dicere: si animam fratris in periculo tuæ conuersationis acceperis, iam ligasti mentem apud curam sollicitudinis, quæ ante deceat.

a ¶ *Ilaqueatus es verbis oris tui, & captus proprijs sermonibus.* Quia dum commissis tibi cogere bona predicando dicere, te ipsum prius necesse est, quæ dixeris, custodire.

b ¶ *Fac ergo quod dico fili mi, &c.* Non tantum tu ipse bene viuendo vigilare memento, sed & illi cui præses, à peccati torpore predicando disunge.

c ¶ *Ne dederis somnum oculis tuis, &c.* Somnum oculis dat, qui subditorum curam omnino negligit. Dormitat autem qui reprehensibilia eorum gesta cognoscit: sed hæc propter mentis tardium digna inuectione non corripit.

d ¶ *Erucere quasi dammula de manu, & quasi auis de laqueo.* Quantum auis de laqueo, vel dammula de manu captantis quaerite uadere: tantum nitere, vt auditore tuo salubriter instituto, ipse à sponfione vitæ eius liber reddaris. Vel certe quia dammula mundum natura est animal, velox cursu visuque acerrimum. Vnde & Græcè *δύπερος*, id est, à videndo dor-

cas nuncupatur. Auis autem volando alra petere consuevit. Cùm in docendis occuparis subditis, mûdus à peccatis omnibus, & strenuus in operibus bonis: perpicax in deprehendis malorum insidijs, & virtutum pennis fultus esse fatage: quatenus expleto prædicandi negotio, & ad superna transfolare, & celestis vitæ pascua merearis intrare.

e ¶ *Vade ad formicam, & considera vias eius, & discite sapientiam.* Hinc vacantem hortatur quemque, vt si ad alios erudiendos non sufficit, saltem suam curam agere non negligat. Et si sapientiam docendi nequit ab homine discere, vel operandi sapientiam discat à formica. Formica dicitur strenuus quisque & prouidus operarius, qui in præfenti vita velut in æstate, fructus iustitiæ quos in æternum recipiat, sibi recondit.

f ¶ *Quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, &c.* Si tantillu animal, principe carens, & rationis expers, natura duce, sibi prouidet in posterum: multo magis tu ad imaginem Dei conditus, ad videndum eius gloriam vocatus, doctoru magisterio adiutus, ipsum conditorem habens ducem, debes in præfenti bonorum operum fructus congregare, quibus in æternum viuas in futuro. Hæc etenim vita in eo messi comparatur, & æstati, quod nunc inter ardores tentationu tempus est colligendi futurorum merita præmiorum. At dies iudicij hyemis similitur rigoribus: quia tunc nimirum nulla relinquatur facultas pro vita laborandi, sed tantum cogitur quisque de horreo prisæ actionis, quod recondidit, proferre. Vnde & Dominus præcipit dicens: Orate autem, vt non fiat fuga vestra in hyeme vel sabbatho. Hyeme enim facultas, sabbatho licentia, iuxta legem, deest fructus vitæ colligendi, ac penuriam fugiendi perpetuum.

g ¶ *Vsquequo piger dormis, &c.* Vsquequo, inquit, dormis in vitijs, quando potes resurgere ad bene operandu, qui noxio torpore deorsus semper dicit: paululum adhuc iacebo, &

sic postea penitendo resurgam. Fit namq; vt te semper differente opus bonum, repente iudex, qui mala tua facta puniat, adsit. Hoc est enim quod sequitur.

h ¶ *Et veniet tibi quasi viator egestas, & pauperies quasi vir armatus.* Egestas namque & pauperies pena est vltima, in qua

damnati nil diuitiarum meretur: quæ quasi viator veniet, quia improuisa & subitanea: quasi vir armatus, quia deuinci perpetuo non potest. Paret iuxta literam: quia pigritia nutritrix est egestatis & penuriæ.

i ¶ *Si vero impiger fueris, &c.* Fructus terreni, quos metimus, non fonti comparantur, sed cisternæ: quia ad tempus pascunt colligentem, & in tempore deficiunt. At qui impiger fuerit pro celestibus laborare diuitijs, huius messis vt fons adueniet: quia mercedem laborum indeficientem percipiet.

k ¶ *Et egestas longe fugiet à te.* Quia *satiabor*, inquit palmita, dum manifestabitur gloria tua.

l ¶ *Homo apostata, &c.* Dixit de hæreticis & alijs vitiorum generibus, instituerat preceptorem, excitauerat pigritiam: at nunc redarguit & schismaticum. Vbi notandum, quia quem seminantem iurgia dicere voluit, prius apostatam nominauit: quia nisi more superbiens angeli à conspectu conditoris prius intus auersione mentis caderet, foras postmodum vsque ad feminanda iurgia non veniret. Qui rectè dicitur quod annuit oculis, terit pede, digito loquitur. Interior namque est custodia, quæ

ordinata seruat exterius membra. Quia ergo statum mentis perdidit, foras in inconstantiam motionis fluit: atque exteriori mobilitate indicat, quod nulla radice interius subsistat.

m ¶ *Sex sunt quæ odit dominus, &c.* Eundem quæ supra plenius quam sit Deo odibilis discordiam seminandis insinuat. Quod autem animam habere Deum dicit, humano more facit, vt eum plena intentione, & non leniter tales odisse significet. Tale est in Elia: *Calendas vestras & solennitates vestras odit anima mea.*

n ¶ *Oculos sublimes, linguam mendacem, &c.* Enumerat sex capitalia crimina, quæ tamen comparatione discordiam seminantis quasi minora deponit: quia nimirum maius est facinus illud, quo vnitas & fraternitas, quæ per Spiritus sancti gratiam est connexa, dissipatur. Potest enim quilibet oculos iactanter extollere, linguam mentiri, homicidio pollui, mala proximo machinari, alijs sceleribus membra subdere: falsum contra quempiam testimonium proferre, quod non idem esse putandū est quod supra linguam mendacem nominat. Potest enim mendaciū, sed non cõtra proximum dici. Nam & B. Augustinus octo esse genera mendacij, in libro quem de mendacio composuit, docet. Potest, inquam, perditus quisq; huiusmodi mala, vel sibi metipsum vel alijs inferre, pace seruata Ecclesiæ. At Donatus & Ariuseorumque sequaces, grauius est quod fecere: qui concordiam fraternæ vnitatis discordias seminando sciderunt.

o ¶ *Conserua, fili mi, præcepta patris tui, & ne dimittas legem matris tue.* Nunc sub adulteræ mulieris specie prohibet ab auditione hæreticos.

p ¶ *Liga ea in corde tuo iugiter, & circunda gutturi tuo.* Et in cogitatione præcepta Dei fixa retine, & loquelam tuam horum vndique dulcedine, ne forte lingua labaris, communito.

G

Psal. 16. d

H

Esai. d

A a ¶ *Cum ambulaueris gradiantur, &c.*] Tanta sit tibi meditatio diuinæ legis, vt cum vigilans aliquid operaris, hanc sedula mente recolas. Cum dormire velis, in huius memoria quiescas: cum euigilaueris, hanc primò ad mentem reuoces. Sic etenim fiet, vt nec vigilans offendas: nec à timore nocturno lædaris. Aliter. Cum ambulaueris in profectu iustitiæ, gradiantur tecum mandata Dei, vt te instruant. Cum dormieris in morte, custodiant animam tuam, ne rapiat hostis. Cum euigilaueris in resurrectione, loquere cum eis expectando præmia, quæ tibi, si ea seruaaueris, promissa erant.

b ¶ *Nec capiaris nutibus illius.*] Patet de adultera. Sed & hæretici si benè viuere, & capere se agere videntur, vide ne seducaris eorum doctrinis.

c ¶ *Prærium enim scorti vix vnus, &c.*] Recordare quia breuis voluptas est fornicationis, & perpetua pœna fornicatoris. Sicut enim vnus panis diurnâ solum effugit esuriam, & nihilominus postmodum esurit, qui comesto pane satur abscesserat: sic qui intrat ad scortum, ad horam quidem euaporat libidinem, sed post paululum ardentior redit.

d ¶ *Nunquid potest abscondere homo ignem in sinu suo, &c.*] Soli ei cœceditur hæreticorum libros legere, qui adeo solidatus est in fide catholica, vt verborum dulcedine, vel astutia ne queat ab ea segregari.

e ¶ *Non grandis est culpa cum quis furatus fuerit, &c.*] Furtum non ex sua æstimatione, sed ex comparatione peccati maioris, id est, adulterij non grandis esse culpæ perhibetur, sicut Hierusalem grauius peccanti dicitur: *Iustificata est Sodoma ex te*, nò quia Sodoma nulla vel pauca, sed quia Hierusalem plura peccauit.

Eccl. 10 f

f ¶ *Quia scelus & furor viri non parceret in die vindictæ, &c.*] Et de domino intelligendum: quia qui nunc parceret reprobis, non parceret in die mortis: nec acquiescet precibus serò clamantium ad se: nec dona quorum non est ibi tempus vel facultas suscipiet. Zelatur enim si quis spòsam suam, id est, Ecclesiam siue animam quamq; fidelem corrumpere præsumit.

CAPVT VII.

Fili mi custodi sermone meos, &c.] Hæc dicitur eadem, quæ superior sub meretricis persona plenius explicat.

h ¶ *Et legem meam, &c.*] Tam sollicitè serua quæ doceo, quam si nil rectè sine his aspicere valeas.

i ¶ *Liga eam in digitis tuis, &c.*] In digitis, in tabulis cordis, in latitudine cogitationis. Denique & alia translatio sic dicit: Describe eam in latitudine cordis tui.

k ¶ *Dic sapientia, &c.*] Sapientiam Ecclesiasticæ doctrinæ, fororia tibi dilectione coniunge, vt hæc te à pollutione seruet hæretica, quæ à castitate Ecclesiæ probatur extranea.

l ¶ *De fenestra enim domus, &c.*] Apertè autem Salomon de fenestra domus suæ se per cancellos prospexisse dicit, vt par-

gutturi tuo. ¶ *Cum ambulaueris, gradiantur tecum: cum dormieris, custodiant te, & euigilans loquere cum eis.* Quia mādatum lucerna est, & lex lux, & via vitæ increpatio disciplinæ, vt custodiant te à muliere mala, & blanda lingua extraneæ. Non concupiscat pulchritudinem eius cor tuum. ¶ *Nec capiaris nutibus illius.* ¶ *Pretium enim scorti vix vnus panis est.* Mulier aut viri pretiosam animam capit. ¶ *Nunquid abscondere potest homo ignem in sinu suo, vt vestimenta illius non ardeant: aut ambulare super prunas, vt non plantæ comburantur eius?* Sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui, nò erit mundus cū tetigerit eam. ¶ *Non grandis est culpa cum quis furatus fuerit: furatur enim vt esurientem impleat animam: deprehensus quoque reddet septuplum, & omnem substantiam domus suæ tradet, & liberabit se.* Qui autem aduulter est, propter cordis inopiam, perdet animam suam. Turpitudinem & ignominiam congregat sibi, & opprobrium illius non delebitur. ¶ *Quia scelus & furor viri non parceret in die vindictæ: nec acquiescet cuiusquam precibus: nec suscipiet pro redemptione dona plurima.*

CAPVT VII.

Fili mi, custodi sermone meos, & præcepta mea reconde tibi. Fili, honora dominum, & valebis: præter eum verò ne timueris alienum. Serua mandata mea, & viues. ¶ *Et legem meam quasi pupillam oculi tui.* ¶ *Liga eam in digitis tuis: scribe illam in tabulis cordis tui.* ¶ *Dic sapientiæ soror mea es, & prudentiã voca amicam tuam, vt custodiatur te à muliere extraneæ & ab aliena, quæ verba sua dulcia facit.* ¶ *De fenestra enim domus meæ per cancellos prospexi, & video paruulos.* ¶ *Considero vecordem iuuenem, qui transit per plateas iuxta angulū.* ¶ *Et propè viam domus illius graditur.* ¶ *In obscuro aduersperascente die, in noctis tenebris & caligine.* ¶ *Quia iam talis per cæcitatem cordis ad tenebras festinat peccati & damnationis.* ¶ *Et ecce mulier, &c.* ¶ *Patent hæc cuncta iuxta literam de meretricijs operibus. Verùm doctrina hæreticorū quemcumq; incautus reperit & vecordem, hunc decipere tentat: ipsa etenim ornata apparet meretricio, quia immunda præfulget eloquentia. Præparata est ad capiendas animas: quia quoscumque sibi sociare potest, spirituali morte perimit.* ¶ *Garrula & vaga, quietis impatiens.* ¶ *Quietem ecclesiæ turbare desiderans.* ¶ *Nec valens in domo consistere pedibus suis.* ¶ *Nulla est hæresis quæ primis sit contenta discipulis: hi sunt enim domus eius, sed semper novos quos decipiat, quarit.* ¶ *Nunc foris, nunc in plateis, nunc iuxta angulos insidians.* ¶ *Foris, cum paganos rapit: in plateis, cum voluptuosos: iuxta angulos, cum alios hereticos.* ¶ *Apprehensumq; deosculatur iuuenem.* ¶ *Verborum fallentium blandimentis tentat instabilem.* ¶ *Et procaci vultu, &c.* ¶ *Iuxta literam patet intellectus: quia meretrix conuiuium se permagnificum præparasse facetur: at hæretici in cunctis quæ agūt, victimam se salutis Deo immolare, vel autumant, vel autumare gestiunt.* ¶ *Nam & dominus ad discipulos: Sed venit, inquit, hora, vt omnis qui interficit vos, arbitretur se obsequium præstare Deo.* ¶ *Intexui funibus lectum meum, strauit repetibus pictis ex Aegypto.* ¶ *Solent lecti qui ex funibus, vel iuxta alia translationem, infistis intextur, molliores fieri quàm qui ex ligno, vel cortio, vel qualibet alia materia substruuntur. In lecto ergo funibus intexto, meretrix molliorem quiescendi designat. In tapetibus verò pictis ex Aegypto, etiam oculorū tentat illecebras,*

quibus

C

1. Cor. 4

D

D. HIEH
T. VI. 7.

quibus nefando aspectu irretitis, facilius ad seducenda mentis arcana penetrat. Quia vero nomine funium aliquando solent diuina precepta figurari: quae a nostris nos coercendo religant, promittunt se haeretici contextu verborum caelestium salubre suis auditoribus quasi stratum parare: in quo a vitio- rum tumultibus libero corde quiescat, sed veraciter illius funibus peccatorum construunt locum perditionis, vbi perpetuo pedes manusque; alligati dantur. De quo Dominus in Apocalypsi: *Et dedit, inquit, illi tempus vt penitentia ageret, & non vult penitere a fornicatione sua: ecce mitto eam in lecto, & qui mechuratur eam ea in tribulationem maximam.* In tapetibus vero pictis ex Aegypto, ornatus eloquentiae, & dialecticae artis versutia, quae ab ethnicis originem sumptit, intelligitur: per quam mens haeretica sensum doctrinae pestilentis quasi meretrix thorum facinosis se texuisse gloriatur.

a *Aspersi cubile meum mirra, &c.* Promittunt se tales odorem caelestium habere virtutum: quibus sua suorumque corda velut funibus cubilia venusta conscent, sanctificent, perficiant, ac si dicere possent cum Apostolo: *Quia Christi bonus odor sumus Deo.*
 b *Veni inebriamur vberibus, &c.* Doctrinae sanctae poculis se inuicem satianos iactant haeretici, & virtutum gratia cogitandos, donec eorum gesta lux sequatur aeterna.
 c *Non est enim vir in domo sua, &c.* Non est, inquiunt, Christus corporaliter in Ecclesia: surgens enim a mortuis ascendit in caelum, nobisque; ministerium gubernandae Ecclesiae, suam videlicet domum reliquit.
 d *Sacculum pecuniae tulit secum.* Gloriam resurrectionis & immortalitatis Deus secum detulit, quo illius patriae ciues laticiferae ditaret.
 e *In die plena luna reuersurus est in domum suam, &c.* In tempore enim quo electorum suorum Ecclesia numerum compleuerit, reuertetur ad iudicium.
 f *Statim eam sequitur, &c.* Id est, quasi stultus nesciens ipse ductus ad interitum.
 g *Et fortissimi qui que interfecit sunt ab ea.* Vt ipse Salomon sapientissimus virorum, vt Samson fortissimus, vt David mansuetissimus a muliebri decipula, vt Origenes ab haeretica, quem post Apostolos Ecclesiae magistrum fuisse quamdiu recte sapuit, qui negauerit, errat.
 h *Via inferi domus eius, &c.* Sed de Ecclesia dominus ait: *Quia porta inferi non praeualebunt aduersus eam.* Interiora autem mortis, aceritima gehennae tormenta, quasi arctiora & obscuriora dicit, quibus haereticos & fornicarios constat esse mergendos, sicut de sanctis pro domino in hac vita patientibus aduersa dicitur: *Quia misit eos custos in interiorum carcerem, atrociorum videlicet & facidiorum & obscuriorum.*

CAPVT VIII.

Nunquid non sapientia clamitat, & prudentia dat vocem suam? In summis excelsisque; verticibus super viam in medijs semitis stans, iuxta portas ciuitatis: In ipsis foribus loquitur dicens: O viri, ad vos clamito, & vox mea ad filios hominum. Intelligite paruuli astutiam, & insipientes animaduertite. Audite quoniam de rebus magnis locutura sum. Er aperientur labia mea vt recta praedicent. Veritatem meditabitur guttur meum, & labia mea derestabuntur impium. Iusti sunt omnes sermone mei: non est in eis prauum quid, neque peruerfum. Recti sunt intelligentibus, & aequi inuenientibus scientiam. Accipite disciplinam meam, & non pecuniam: doctrinam magis, quam aurum eligite. Melior est enim sapientia cunctis opibus pretiosissimis: & omne desiderabile ei non potest comparari. Ego sapientia habito in consilio, & eruditus inter sum cogitationibus. Timor domini odit malum. Arrogantiam & superbiam, & viam prauam, & os bilingue detestor. Meum est consilium & aquitas, mea est prudentia, mea est fortitudo. Per me reges regnant, & conditores legum iusta decernunt. Per me principes imperant, & potentes decernunt iustitiam. Ego diligentes me diligo: & qui mane

tius vel lasciuiam quae in angulo susurrant audiendam, miseri confluunt.

k *In summis excelsisque; verticibus super viam, &c.* In monte discipulos simul & turbas docuit, sed & per vias saepe his qui conueniebant praedicabat, & eos qui cura indigebant, sanabat. In ipsa etiam porta ciuitatis Naim mortuum resuscitans, exemplo miraculi verba quae edocuerat, commendabat. Vt quid sequimini eos qui in auditis contra eum suas exerunt linguas: dicentes. Linguam nostram magnificabimus, labia nostra a nobis sunt.
 l *In ipsis foribus, &c.* Ad viros clamat, id est, ad strenuos verbi auditores in vtroque sexu. Nam qui feminea, id est, fluxa mente sunt, sapientiae verba percipere nequeunt.
 m *Intelligite paruuli, &c.* Manifestum est de domino: quia & cum esset ipse in mundo, omninaxati, sexui, conditioni locutus est verbu, imò etiam clamabat stans in templo: *Si quis sitis, veniat ad me & bibat.* Et nunc per doctores Ecclesiae: ipsi enim sunt fores ciuitatis eius, viri simul ac feminae, sapientibus & insipientibus, grandaeuis praedicat & paruulis. At contra doctrina fallax clam & priuatim, quos seducere valeat, quarit.
 n *Audite quoniam, &c.* Magnis nempe: quia regnu caelorum, & promissit & dedit, fidemque sanctae trinitatis docuit: atque alia innumera quae prophetae ei loquenda relinquebant.
 o *Er aperientur labia, &c.* Labia eius sunt duo testamenta concordia adiuuicem veritatis attestacione coniuncta, quae ipsa in carne apparente, per Sancti spiritus donum sunt ad praedicandum salutem, vniuersum aperta per orbem.
 p *Accipite disciplinam, &c.* Non potestis Deo seruire & mammona.
 q *Ego sapientia habito in consilio, &c.* Vbi duo, vel tres congregati fuerint in nomine meo: ibi sum ego in medio eorum.
 r *Arrogantiam & superbiam, &c.* Arrogantiam & superbiam in eis, qui aperte mala faciunt. *Os bilingue* in illis, qui in bonis quae loquuntur, stabile quippiam non habent: sed iuxta auditorum libitum sua verba commutant.
 s *Meum est consilium, &c.* Non se extollat humana praesumptio, plenitudinem virtutum sola Dei sapientia possidet: ab hac humana infirmitas, quicquid virtutis habet, accipit.
 t *Per me reges regnant, &c.* Reges dicit Apostolos, siue alios sanctos: qui & seipsos primum, & deinde Ecclesiam sibi subditam bene regere sciunt. Legum conditores auctores vtriusque testamenti, & sequentes Ecclesiae scriptores. Principes & potentes, ceteros fidelium praecipites, ac rectores appellat: qui vtiq; omnes non nisi per sapientiam, vt essent aliquid habent. Ait enim: *Quia sine me nihil potestis facere.*
 u *Ego diligentes diligo, & car.* Tale est & in euangelio: *Qui autem diligit me, diligitur a patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.* Mane quippe vigilant ad sapientiam,

CAPVT VIII.

Nunquid non sapientia clamitat, & prudentia dat vocem suam? In summis excelsisque; verticibus super viam in medijs semitis stans, iuxta portas ciuitatis: In ipsis foribus loquitur dicens: O viri, ad vos clamito, & vox mea ad filios hominum. Intelligite paruuli astutiam, & insipientes animaduertite. Audite quoniam de rebus magnis locutura sum. Er aperientur labia mea vt recta praedicent. Veritatem meditabitur guttur meum, & labia mea derestabuntur impium. Iusti sunt omnes sermone mei: non est in eis prauum quid, neque peruerfum. Recti sunt intelligentibus, & aequi inuenientibus scientiam. Accipite disciplinam meam, & non pecuniam: doctrinam magis, quam aurum eligite. Melior est enim sapientia cunctis opibus pretiosissimis: & omne desiderabile ei non potest comparari. Ego sapientia habito in consilio, & eruditus inter sum cogitationibus. Timor domini odit malum. Arrogantiam & superbiam, & viam prauam, & os bilingue detestor. Meum est consilium & aquitas, mea est prudentia, mea est fortitudo. Per me reges regnant, & conditores legum iusta decernunt. Per me principes imperant, & potentes decernunt iustitiam. Ego diligentes me diligo: & qui mane

vigila-

eis, qui se ceteris meliores aestimant. Viam prauam in eis, qui aperte mala faciunt. *Os bilingue* in illis, qui in bonis quae loquuntur, stabile quippiam non habent: sed iuxta auditorum libitum sua verba commutant.
 s *Meum est consilium, &c.* Non se extollat humana praesumptio, plenitudinem virtutum sola Dei sapientia possidet: ab hac humana infirmitas, quicquid virtutis habet, accipit.
 t *Per me reges regnant, &c.* Reges dicit Apostolos, siue alios sanctos: qui & seipsos primum, & deinde Ecclesiam sibi subditam bene regere sciunt. Legum conditores auctores vtriusque testamenti, & sequentes Ecclesiae scriptores. Principes & potentes, ceteros fidelium praecipites, ac rectores appellat: qui vtiq; omnes non nisi per sapientiam, vt essent aliquid habent. Ait enim: *Quia sine me nihil potestis facere.*
 u *Ego diligentes diligo, & car.* Tale est & in euangelio: *Qui autem diligit me, diligitur a patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.* Mane quippe vigilant ad sapientiam,

Luc. 7. b

Ioan. 7. b

Matt. 6. a

Matt. 28. c

Ioan. 15. a

2id. 10. c

A

tiam, qui semper innouato mentis studio ad Christi visionem pertinere satagunt.

a ¶ *Mecum sunt diuitia & gloria, &c.* Opes superbas, opes excellentias dicit, vt celestia dona significet. Græce enim superbus id est, superapparens dicitur. Et ite d recte sapientia opes hyperiphanos secum esse dicit: quia quicquid donorum cælitus fidelibus datur, cunctis mundi opibus excellentius esse probatur: quod etiam addendo iustitiam manifestius inculcat: nam terrenas opes, & gloriam sapius habent iniusti. Nos autem in resurrectione, sicut Petrus ait, *nouos celos, & nouam terram, & promissa ipsius expectamus: in quibus iustitia habitat.*

2. Pet. 3. c

b ¶ *Dominus possedit me initio viarum suarum.* Vox Christi, qui vera est Dei patris sapientia, quæ ante omnem mundi creaturam ineffabiliter ex patre genita: quia ipse cunctam cæli terræque materiam potentialiter creauit atq; mirabiliter disposuit. Viæ domini sunt opera eius: quorum cõsideratione ad fidem vel agnitionem peruenit genus humanum. Inuisibilia. n. ipsius à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta, cõspiciuntur. Viæ eius sunt ipsæ illuminationes, per quas se & angelicis spiritibus & mētibus ostēdit humanis, in quarum initio viarum sapientiam possedit: quia in primordio creaturæ nascens, filium qui cum eo cuncta dispoñeret, habuit. Sed ne putaret aliquis harum initio viarū, vel aliquando ante tempora filium esse cõpisse, vigilanter adiunxit.

B

c ¶ *Antequam quicquam faceret principio, &c.* Cui simile est in Euangelio: *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: Omnia per ipsum facta sunt.* Pereant ergo, qui negant Dei virtutem, & Dei sapientiam, videlicet Christum ab initio, imò & ante omne quod dici vel cogitari potest initium ab ipso patre fuisse progenitum. Alia translatio hunc locum ita concipit: Dominus creauit me, principium viarum suarum in opera sua. Quod de incarnatione dominica dictum Patres intelligunt, dicentes: quia certi gratia mysterij, Dominus creauit me, & non pater creauit me. Et caro, inquit, dominum agnoscit gloria, patrem signat: creatura, dominum confitetur: charitas, patrem nouit. Principium, vel in principio viarum suarum, & ipse ait: *Ego sum via:* quia surgens à mortuis iter fecit Ecclesiæ suæ ad regnum Dei, ad vitam æternam. In opera sua: quia ad redimenda opera patris, ex virgine creatus est, suscipiens carnem, vt opera patris à corruptibili seruitio liberaret: caro enim Christi propter opera, diuinitas ante opera.

Ioan. 1.

Ioan. 14. a

Mich. 5. a

d ¶ *Et delectabar per singulos dies, ludens coram eo omni tempore, &c.* Ludentem dicit gaudentem. Erat ergo ludens coram patre, per singulos dies: quia vt propheta ait, *A principio ex diebus æternitatis, gaudebat vnus esse cum patre.* Erat omni tempore ludens in orbe terrarum: quia & cum temporibus ac creatura esse cõpissent, ipse quod erat in patre filius manebat. Hæc idē, ne quis cum creaturis, & temporibus cõpisse perhiberet. Et delicta eius sunt esse cum filiis

hominum: quia desiderat in nostro amore quiescere, nosq; bonorum gratia meritorum ad se videndum perducere. e ¶ *Beatus homo qui audit me, &c.* Fores suas & postes ostij sui, Scripturas sanctas, & eorum doctores nūcupat: sine quibus ad vitam, quam pollicetur, non valemus ingredi.

C

CAPVT IX.

Sapientia edificauit sibi domū. Quia de æternitate diuinitatis Christi sufficienter dixerat: addit & de assumpta humanitate dicere. Sapientia edificauit sibi domum: quia hominem filius Dei, quem in unitatem suæ personæ susceperet, ipse creauit. g ¶ *Excidit columnas septem.* Ecclesias per orbem septiformi gratia spiritus erexit, quæ domum Dei. i. mysterium incarnationis eius, ne peridorū improbitate memoria tolleretur, credendo, colendo, & prædicando quasi sustentando continent. Vel certe sapiētie domus, ecclesia Christi est, ex lapidibus viuis, hoc est, sanctis in tabernaculū sibi constructa. Columnæ autem doctores sanctæ Ecclesiæ septiformi spiritu pleni: quales fuēre Iacobus, Cephas, & Ioannes: quas nimirum columnas sapientia excidit: quia ab amore præsentis sæculi disiunctas, ad portandam eiusdem Ecclesiæ fabricam mentes prædicantium erexit.

Galat. 2. b

h ¶ *Immolauit victimas suas.* Suis passionibus Ecclesiæ consecrauit: vel vitam prædicantium maculari in persecutione permisit: quibus videlicet victimis contrariæ sunt victimæ meretricis, ad quas stultos inuitat, vt supra lectum est, dicens: *Victimas pro salute deuotus, hodie reddidit vasa mea.*

Supt. 7. a

i ¶ *Misit vinum, & proposuit mensam suam.* Diuinitatis suæ arcana capere non valentibus, assumptæ humanitatis sacramenta patefecit, & scripturæ sacræ pabulum nobis aperiendo præparauit.

D

CAPVT IX.

Sapientia edificauit sibi domum. Excidit columnas septem. Immolauit victimas suas. Misit vinum, & proposuit mensam suam. Misit ancillas suas, vt vocarent ad arcem, & ad moenia ciuitatis. Si quis est paruulus, veniat ad me, & insipientibus locuta est: Venite, comedite panem meum, & bibite vinum, quod misciui vobis. Relinquit infantiam, & viuite, & ambulate per vias prudentiæ. Qui erudit derisorem, ipse

¶ *Misit ancillas suas, vt vocarent ad arcem, &c.* Prædicatores infirmos ac despicibiles elegit, qui fideles populos ad superna patriæ celestis ædificia colligerent.

l ¶ *Si quis est paruulus, veniat ad me, &c.* Paruulos dicit humiles: insipientes verò eos qui de mundana sapientia fastu nihil habent. Tales autem vocat, vt eos sua doctrina sapientes reddat & altos.

m ¶ *Venite, comedite panem meum, & bibite vinum, quod misciui vobis.* In pane, diuina eloquia: in vino mixto, coniuncta in vnam Christi personam deitatis & humanitatis eius natura exprimitur, vt supra dictum est. Vel certe in pane, corporis ipsius: in vino mixto, sanguinis Sacrosancti mysterium, quo in altari, mensa videlicet eius, satiamur, ostenditur.

n ¶ *Relinquit infantiam, & viuite, & ambulate per vias prudentiæ.* Post oblatis epulis, addit & vitæ monita: vt quos præceptis suæ incarnationis mysterijs refecit, doctrinæ pariter celestis instruat verbis.

o ¶ *Qui erudit derisorem, ipse sibi facit iniuriam: & qui arguit impium, generat maculam sibi.* Quasi interrogares, cur sapientia paruulos præ cæteris, & insipientes ad suas inuitat epulas. Idē, inquit, feci: quia frustra laborat, qui verbum

sapientie

D. HIERONIMUS
AD ROM. VI. 7.

E sapientie inculcare nititur ei qui audire contemnit: sapientiorum se doctore, & maiorem existere credens.

a ¶ *Noli arguere derisorem, ne oderit te.* Derisor est Iudæus siue hereticus, seu omnis hypocrita: qui ob hoc quod iustum se esse existimat, verba correptionis nequicquam recipit. Non est timendum, ne tibi derisor, cum arguitur, contumelias inferat: sed hoc potius prouidendum, ne tractus ad odium, peior fiat. Ideoque tibi aliquoties ab eius correptione non tua timiditatis, sed dilectionis eius gratia cessandum.

b ¶ *Argue sapientem, & diliget te, &c.* Sapientem in profectum positum, id est, amatorem sapientie dicit, quem supra pro humilitate paruulum nuncupauit: nam perfectus sapiens, non habet opus argui.

c ¶ *Mulier stulta & clamosa, plenaq; illecebris, &c.* Mulier hæc hæresis est, contraria nimirum sapientie, quæ sita superius sacramenta cecinit: stulta scilicet per fatuum intellectum, & clamosa per garrulitatem: plenaq; illecebris vitiorum, & nihil omnino sciens, sicut ait

Gal. 4. a Ap. Paulus: *Qui se existimat scire aliquid, cum nihil scit, ipse seducit se.* Sedit autem & ipsa in foribus domus suæ, id est, in doctoribus falsitatis, qui in penetralia perfidie miseris fallendo introducunt. Super sellam autem, quia cathedram sibi prædicationis vsurpat. Hæc est cathedra pestilentie, in qua beatus vir sedere delectat.

F ¶ *In excelsis vrbis loco.* Dicit de sapientia: quia in summis excelsisque verticibus dat vocem suam: sed illa in sublimitate virtutum, hæc in supercilio elationis attollitur.

e ¶ *Vt vocaret transeuntes per viam, & pergentes in itinere suo.* Vocat hæresis ad perfidiam sæpe catholicos: quos iter rectum agere, & viam sæculi huius transire citius velle, atq; ad æternam patriam festinare conspicit.

f ¶ *Quis est paruulus, declinet ad me: & recordi locuta est.* Sapientia paruulos atque insipientes ad suum conuiuium penè eisdem verbis videtur inuitare. Sed distat, quòd illa simpliciter ad se venire: hæc autem quos vocat ad se declinare

suadet: quia illa nimirum ad rectum actionis iter quos errantes cernit, accersit: hæc recte gradientes, ab itinere suo deuiare, & ad se diuertere docet.

g ¶ *Aquæ furtiua dulciores sunt, & panis absconditus suauior.* Aquæ furtiua, & panis absconditus, doctrina hæreticorum, quæ

quæ stultis ac perditis suauior videtur. Sapientia palam mentiam proposuit, & miscuit vinum suum. At stulta mulier nil meracum habens, ad aquas furtiuas, & absconditum panem quoscunq; valet, aggregat: quia Catholica Ecclesia palam mundo diuinorum eloquiorum conuiuia pandit, diuinitatis & humanitatis Christi mysteria celebranda præcipit. Vel certè in vino mixto, historicam simul & allegoricam auditoribus suis scientiam propinat, vt pro suo quocunq; captu, vitæ poculis reficiat. At hæreticorum doctrina, publicæ fidei & professioni, sua secretim decreta præponit: & cum nil spirituale habeat, suauiorè se catholicis pastoribus scientiam iactat docere, vt scilicet libentius audiantur, & agantur quæ palam in Ecclesia

dici credique prohibentur: & dulcius hauriatur in sapientia quæ putatur scientia, cuius prohibita fuerat audientia. Potest in aquis furtiuas, baptismum hæreticorum: in pane abscondito, eorundem sacrificium designari. At iuxta literam: Mulier adultera, in aquis furtiuas, & pane abscondito, prohibita & illicita connubia dulciora affeuerat.

h ¶ *Et ignorauit quòd gigantes ibi sint, & in profundis inferni conuiuia eius.* Qui enim applicabitur illi, &c. Nescit adultera, nescit hæreticus: quia immundi spiritus suas domos habitant, & qui in profundis inferni pœnas luunt æternas: ipsi actibus luxuriosorum, ipsi hæreticorum dogmatibus, quasi conuiuijs delectantur opimis. At cum ritè in Ecclesia, Christi sacramenta celebrantur, Christi verbum auditur & conseruatur, qui est sapientia Dei: constat quòd angelicæ virtutes ibi sint, & in excelsis cælorum, conuiuia fidelium. Panem enim cali dedit eis: panem angelorum manducauit homo.

G

H

Psal. 77. c

Commentariorum libri primi finis.